

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

VOLNOČASOVÉ AKTIVITY DĚTÍ
Leisure time activities of children

Bakalářská práce

Hana Červenková

Vychovatelství
Kombinované studium

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.

PRAHA 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně pod vedením
PhDr. Jarmily Mojžíšové, Ph.D.

V práci jsem použil/a informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 30.4. 2010

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí své práce za užitečné rady při zpracování bakalářské práce paní doktorce Jarmile Mojžíšové. Dále bych chtěla poděkovat paní editelce základní školy U Roháčových kasáren, paní magistře Jindě Pohořelé za umožnění dotazníkového šetření, všem tědním učitelům a mým respondentům, kteří mi dotazníky vyplnili.

V neposlední řadě chci poděkovat celé své rodině za podporu při psaní bakalářské práce, Adamu Dražkovi za pomoc při zpracování grafů a tabulek a Blance Lukavské za celkovou úpravu této práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá otázkou genderu, maskulinity a femininity, genderových rolí a trávením volného času dětí na základní škole. Práce se zajímá o to, zda pohlaví dětí má vliv na výběr volnoasových aktivit a na jejich trávení volného času.

V teoretické části se věnuje genderu, popisuje co je to maskulinita a femininita, přibližuje pohlavní rozdíly a vývoj genderu. Objasňuje některé pojmy a zabývá se názory vybraných autorů.

Dále se zabývá základy pedagogiky volného času, vymezuje pojem volný čas, věnuje se volnoasovým aktivitám, jejich úkolům a funkcím.

V praktické části zjistí, jakým volnoasovým aktivitám se dívky a chlapci věnují, jakému kolektivu dávají přednost a jak neustálejší problémy ve skupině. Tato šetření se provádí pomocí dotazníku a kvalitativního průzkumu, který je zpracován a analyzován.

Annotation

The bachelor thesis is dealing with the study of the gender, masculinity, femininity, gender roles and spending of the leisure time by the pupils of Elementary school. The main interest of this thesis is the influence of the gender of the Elementary school pupils on the spending the leisure time.

The theoretical part is focused on the definition of the gender, masculinity and femininity, it describes the gender differences and the evolution of the gender theory. This part of thesis also contains the conceptions and ideas of the selected authors.

Further I'm dealing with the principles of the pedagogy of the leisure time, I'm defining the term of the leisure time and pay attention to the leisure time activities, their objectives and functions.

The practical part contains the inquiry focused on the free time activities and their dependency on the pupil gender, the collective preferences and the types of problems solved within the group pupils. The inquiry is based on the collection and the analysis of the questionnaire and the quality research.

Klíčová slova

Gender, maskulinita, femininita, genderové role, teorie genderu, pohlaví, pohlavní rozdíly, volný čas, volnočasové aktivity, zájmy, zájmové činnosti, výchova, hra.

Keywords

Gender, masculinity, femininity, gender roles, gender theory, gender differences, leisure time, leisure time activities, hobby, education, game.

Úvod

Každý ví, že se muži a ženy liší. Toto samé platí i u chlapců a dívek. Já chci ve své práci zmapovat, jak se liší ve výběru volnoasových aktivit, ve výběru a upravení kolektivu a řešení sporů ve skupině.

Na téma gender a soužití pohlaví bylo napsáno mnoho knih a článků, bylo prováděno velké množství průzkumů. Já se chci ve své práci zaměřit více na výběr zájmových volnoasových činností, na hry se kterými si děti hrají, jaké skupiny dávají přednost a jakým způsobem řeší konflikty a chci si ověřit některé názory. Při studiu odborné literatury mne nejvíce zaujala kniha R.A.Lippy „*Pohlaví, pohlavní rod a výchova*“, ze které jsem čerpala náměty a inspiraci pro ověření si některých názorů a mého průzkumného šetření, pro praktickou část to bylo především z kapitol „*Lze nalézt pohlaví rozdíl*“ a „*Argumenty pro výchovu*“, ve kterých se hovoří o typech přátelství.

Cílem mé práce je zmapovat, jak tráví volný čas dívky a zda dávají přednost volnoasovým aktivitám, které jsou považovány a chápány jako činnosti femininní a zároveň zda chlapci dávají přednost činnostem maskulinním. Jestli se tyto rozdíly projevují i při výběru kolektivu a řešení problémů v něm.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. V teoretické části se věnuji genderu, maskulinitě a femininitě, genderovým rolím, pohlavním rozdílům a vývoji genderu. V další teoretické kapitole pojednávám o pedagogice volného času, popisuji volnoasové aktivity, jejich funkci a význam pro rozvoj a spokojenost dětí.

V praktické části potom zpracovávám a analyzuji průzkumné šetření u vybraného vzorku dětí na mnou dané základní škole. V závěru pak potvrzuji vyslovené hypotézy a porovnávám názory některých autorů.

Obsah

1 Úvod	
2 Teoretická část.....	s. 8
2.1 Pojem gender.....	s. 8
2.2 Pohlavní rozdíly.....	s. 9
2.3 Maskulinita a femininita.....	s. 10
2.4 Teorie genderu.....	s. 11
2.5 Genderové role.....	s. 13
2.6 Vývoj genderu.....	s. 14
2.7 Hra dítí.....	s. 15
3 Pedagogika volného času.....	s. 16
3.1. Pojem volný čas.....	s. 16
3.2. Funkce a aktivity ve volném čase.....	s. 18
3.3 Výchova mimo vyučování.....	s. 20
3.4 Funkce výchovy mimo vyučování.....	s. 21
3.5 Tři dimenze výchovy mimo vyučování.....	s. 23
3.6 Zařízení pro výchovu mimo vyučování.....	s. 25
3.7 Vliv rodiny na volný čas.....	s. 27
3.8 Hra dítí ve volném čase.....	s. 29
4 Praktická část.....	s. 31
4.1 Cíl práce, hypotézy, metody.....	s. 31
4.2 Charakteristika místa a vybraného vzorku dítí.....	s. 32
4.3 Vlastní průzkumné šetření, zpracování.....	s. 34
4.4 Závěry průzkumného šetření.....	s. 55
4.4.1 Ověření hypotéz.....	s. 55
4.4.2 Diskuse.....	s. 56
4.4.3 Závěr.....	s. 57
Použitá literatura a zdroje.....	s. 59

Teoretická část

2 Gender

2.1 Pojem gender

V první kapitole bychom si mohli ujasnit některé pojmy, aby bylo patrné na co se ve své práci zaměřuji.

Nejprve si všimneme slova *gender*. Co to vlastně znamená?

„*Gender je z lat. genus, generis a znamenalo i v angličtině pohlavní rod, v etnogramatického rodu. Když se hledal protějšek k (biologickému) rozlišení pohlaví (angl. sex), dostalo slovo gender specifický význam kulturního odlišení mužů a žen a v tomto významu přišlo i do mnoha jiných jazyků*“ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Gender>, online 2010-03-15).

Význam genderu – kultura a společnost působí na muže a ženy rozdílně, což vede k sociálně konstruovaným rozdílům v jejich chování, postojích i očekávání. Tyto rozdíly nejsou univerzální, ale různí a mění se v různých společnostech a dobách. (www.wikipedia.cz) Co je považováno za běžné a normální v dnešní době a v naší společnosti, mohlo být a bylo považováno za nepřijatelné v dřívější době, vezměme si jen nošení kalhot u žen, krátké sukně, vzdělání žen. V některých kulturách, zvláště v muslimských zemích, je nepřijatelné, aby žena odhalovala tvář, žena je majetkem muže a toto je považováno za běžné.

„*Gender vzniká v průběhu socializace jedince. Některé autoři uvádějí, že již v 18 měsících si je dítě v domě svého genderu, který mu je připisán při narození nebo i dříve díky metodám, které dnes umožňují zjistit pohlaví dítěte dlouhou dobu před narozením. (Talandová, 1997) Gender je vyjádřením představy, že existují pouze dvě pohlaví (zpravidla se neberou v potaz hermafrodité a transsexuálové) – ženské a mužské – a jim biologicky dané charakteristiky. V této představě je mužské pohlaví a tedy i gender obvykle nadřazené pohlaví a genderu ženskému na všech rovinách. (Sandra Harding: Symbolické universum)*“ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Gender>, online 2010-03-15).

Gender se týká vlastně téměř každé součásti našeho života: oblečení, účesu, koníků a zájmů (viz praktická část), oblíbeného školního předmětu, chování, řešení problémů,

způsob komunikace. (Lippa, 2009) Zevnějškého hlediska představuje gender v současné době jednu ze základních analytických kategorií v sociálních vědách a především v genderových studiích (gender studies).

Genderová studia jsou interdisciplinárním oborem, který zkoumá různé úrovně vztahů mezi ženami a muži. Mezi jejich základní cíle tedy patří identifikace, popis a pochopení procesů, jež vedou k vytváření genderových rozdílů, a tak k udržování dominance mužů ve společnosti. A zároveň se snaží o nastínění možných řešení těchto nerovností.

2.2 Pohlavní rozdíly

Podle Lippy je studium pohlavních rozdílů problematickou a kontroverzní oblastí. Některí vědci pohlavní rozdíly zveličují, jiní se je naopak snaží bagatelizovat. Pravda je s největší pravděpodobností někde uprostřed. Ve svých spojeních, kterých výzkum dochází k závěru, který shrnuje pohlavní rozdíly do statistiky, která doložila poměrně rozsáhlé pohlavní rozdíly v některých specifických doménách. Muži a ženy se zásadně liší v osobnostním znaku soucitu, v mnoha typech neverbálního chování - psycholožka Judith Hallová z Northeastern University shrnula tyto rozdíly a došla k závěru, že 67 % žen je lepší v odhadování neverbální komunikace než průměrný muž, ženy jsou také lepší v předstírání emocí pomocí výrazů tváře (Lippa, 2009, s.51), v kterých typech preferencí zaměstnání- metaanalýzou šesti studií došel k výsledku, muži dávají přednost realistickým zaměstnáním, ženy preferují sociální a umělecká povolání (Lippa, 2009, s.59), orientaci na věci versus lidi, v mnoha typech obecných znalostí. Muži a ženy prožívají a vyjadřují své emoce rozdílně. Muži je prožívají více na základě vnitřních fyziologických důvodů, ženy spíše v závislosti na sociálních podmínkách a kontextu (Lippa, 2009 s. 73, in Pennebaker a Watson, 1988, in Roberts a Pennebaker, 1995). Dále nachází pohlavní rozdíly v etných druzích sociálního chování, jako je agresivita, pomáhání, morální chování, způsobivost v tísni, přesvědčivost, skupinové chování, ale tento rozsah je malý až střední a často se mění podle podmínek. U některých osobnostních vlastností například svovitost, otevřenost, u některých kognitivních

schopností například obecná inteligence a v něm kterém sociálním chování například sv oování se, jsou pohlavní rozdíly velmi malé, často až zanedbatelné.

Chlapci a dívky vykazují řadu stabilních rozdílů. Více v kapitole 2.7 Dítě a hra. (Lippa, 2009, s.75)

2.3 Maskulinita a femininita

Výzkum maskulinity a femininity má dlouhou a rozporuplnou historii. Úplný počátek je ve dvacátých letech minulého století v Palo Alto v Kalifornii. V roce 1936 odstartovali moderní výzkum maskulinity a femininity Lewis Terman a Catharine Cox Milesová vydáním knihy *Pohlaví a osobnost (Sex and Personality)*. V ní popisují metody, jejich měření a také desetiletý výzkum, který se na něm zaměřuje. (Lippa, 2009, s.78 a 79). Považovali maskulinitu a femininitu za dvoupólový znak, který je srovnatelný s inteligencí a měřili jej pomocí dotazníku, který vykazoval pohlavní rozdíly. (Lippa, 2009, s.121). Od té doby se rozdíly mezi maskulinitou a femininitou zabývalo velké množství odborníků, kteří se snažili různě definovat jejich znaky. Jmenujme například Edwarda Stronga, jehož test zaměřený na preference zamětnání se v pozmemné formě používá dodnes, Starke Hathaway a J.C.McKinley, A. Constantinoplová, Sandra Bemová a další, kteří provedli velkou řadu výzkumů na toto téma. Klíčovou otázkou, kterou se v době snaží zodpovědět, je, v čem se nachází laické pojetí maskulinity a femininity. Jde o vzhled, způsob jednání, způsob komunikace, koníčky a zájmy, sexualitu? Podle laického pojetí se sestává z mnoha součástí, kterými jsou všechny výše jmenované aspekty, tedy fyzický vzhled, sociální role, zamětnání, zájmy, sexualita a stejně tak i osobnostní znaky, jako je instrumentalita a expresivita. Lippa vyvinul nový přístup k určení maskulinity a femininity a nazval jej diagnostika genderu. Určuje, jak typicky mužská nebo ženská je daná osoba na základě jejích genderově typických zájmů, a to v konkrétní skupině a v určité historické době.

Všechny přístupy k maskulinitě a femininitě směřují k základnímu: gender není jen záležitostí pohlavních rozdílů, ale jedná se také o rozmanitost v rámci obou pohlaví.

Jde tedy o to, že i nkte í muži jsou maskulinn jší a jiní femininn jší než ostatní. Podle Prousta „*femininita poukazuje k emociální citlivosti, um leckému nadání, d razu na vybrané zp soby, tendenci k neagresivit a plachosti, ke starostlivé náklonnosti k ostatním a sexuální orientaci na muže*“.(Lippa, 2009, s.77). Tyto názory však dnes považujeme za stereotypní. Dnešní výzkumníci z oboru psychologie chápou maskulinitu a femininitu jako individuální rozdíly ve znacích a chování, které souvisí s genderem, jde tedy o rozmanitost, která se nachází u obou pohlaví. Jsou to ty aspekty genderu, které mezi muži a ženami kolísají.

2.4. Teorie genderu

Jak velkou roli hraje v naší rodové specifice (muže i ženy) p íroda a jaký vliv má spole nost se svou kulturou a se svými socializa ními mechanismy? Jsou role muž a žen v rodin i ve spole nosti p edur eny biologicky nebo spíše sociáln ? Tyto úvahy nad souvislostmi mezi biologickou daností lov ka, jeho psychologickou výbavou a socializa ními momenty se dnes ocitají ve st edu pozornosti v dc mnoha v dních obor . Poznávání v sou asných sociálních a humanitních v dách p ítom nemá charakter uzav ených schémat, ale spíše otev eného diskurzu, ve kterém každé v decké zkoumání a z n j vzešlý teoretický poznatek obohacuje p edchozí úrove poznání genderové problematiky a je pro ni p ínosem. Sou asn s tím však vyvstává i celá ada otázek a problém . (Oakleyová, 2000, s.28)

Otázky jak se ženy a muži navzájem liší, do jaké míry jsou tyto odlišnosti determinovány biologickou rozdílností pohlaví, a jaký to má význam pro to, jak jsou muži a ženy p íjímány v konkrétní spole nosti a kultu e, mohou být zodpov zeny na základ genderových teorií. Ty v tšinou vycházejí ze ty koncep ních rámce .

- skupinové faktory – jedinec je chápán jako len ur ité skupiny, biologické (lidé s XX chromozomem) nebo kulturní (Evropané, lenové vyšší t ídy, sociální kategorie muž a žen). Principy tohoto rámce zahrnují biologickou i kulturní evoluci, které ovliv ují charakteristiku skupin.

- minulé biologické vlivy a vlivy společnosti a prostředí – tento rámec se snaží vysvětlit pohlavně typické chování na základě událostí, které jedince v minulosti ovlivnily. Jsou zde opět zahrnuty biologické a sociální faktory. Současné chování muže a ženy mohly ovlivnit geny, chemické látky v prenatálním vývoji, způsob výchovy. Z tohoto hlediska je každý jedinec odlišný od ostatních.
- současné biologické vlivy a vlivy společnosti a prostředí – faktory, které ovlivňují chování se nacházejí právě tady a v současnosti, nikoliv v minulosti, takže se jedná o současnou hladinu testosteronu, prostředí, emocí.
- niterné charakteristiky a povahové rysy – tento rámec přistupuje k chování jako k charakteristickým rysům, schopnostem a vlastnostem. Mohou pocházet z vrozených biologických faktorů, ale také ze životních zkušeností.

Tyto výkladové rámce jsou na sobě závislé. Faktory z jednoho ovlivňují následující a mohou spolu souviset.

Biologické teorie genderu jsou založeny na předpokladu, že mezi muži a ženami existují vrozené rozdíly. Biologický základ pohlavních rozdílů je zjevný u fyzických znaků, jen například ženy produkují vajíčka a muži spermie, ženské tělo produkuje více estrogenů a mužské androgeny, ženy rodí a kojí dítě...

Rozdíly v maskulinitě a feminitě mezi pohlavími vysvětlují tyto i vzájemně propojená biologická hlediska a to evoluční (Darwinova teorie evoluce, která popisuje, jak se znaky rozlišují na základě své adaptivity v daném prostředí), genetická teorie, výzkumy a teorie zaměřené na hormonální působení a výzkum a teorie, které se zaměřují na rozdíly v nervovém systému mužů a žen. Podle těchto teorií se některé prvky chování vyvinuly u mužů a žen rozdílně.

Teorie vlivu okolního prostředí se zaměřují na výchovu, sociální role, názory na gender a sociální prostředí. Podle teorií sociálního učení se pohlavním rozdílem u nás projevuje prostřednictvím podmiňování a napodobování. Kognitivní teorie je toho názoru, že když dítě označí samy sebe za chlapce či dívku, jedná v souladu se svým pohlavím. Podle teorie genderového schématu jedná některé lidé v genderových souvislostech více než jiní, velký vliv má sociální prostředí.

Sociálně psychologická teorie genderu zdrazňuje moc sociálního prostředí v utváření pohlavních rozdílů. Často se zaměřuje na genderové stereotypy. Teorie sebeprezentace vychází z předpokladu, že gender je způsob chování, který se mění

podle dané situace, podle názorů, které na gender zastáváme, a na tom co od nás ostatní očekávají. Sociální konstruktivisté zastávají názor, že gender je kulturní výtvor. Z toho bychom měli být jasně, že názor na gender je obrovské množství a stále se nachází nové, podle právě skončených výzkumů. (Lippa, 2009)

2.5 Genderové role

Každý člověk si na jakým způsobem osvojuje gender, může se jednat o sociální mechanismy nebo individuální osobní reakce.

Každé narozené dítě je po narození nazváno chlapcem nebo dívkou, podle svého biologického pohlaví. Již v porodnicích začíná rozlišování o jeho chování a vzhledu, právě podle pohlaví. Novorozenci mají barevně rozdělené postýlky, pokrývky nebo jim jsou dávány přívlastky jako krásná holčička, silný chlapec. Tím začíná proces učení genderových rolí, tj. proces, který má v životě člověka zásadní význam.

Lois Murphyová ve své studii o výchově dítěte zaznamenává rozdíly v přístupu matek k dcerám a synům. U chlapců matky respektují jejich samostatnost a podněcují je k tomu, aby si uměli věci sami zařídit. Dívky více opatrují a ochraňují.

Malé děti si genderovou roli osvojují kinesteticky. Kinestetickou diferenciací u matek se zabývá Mossova studie. Tato studie se zabývá těmi procesy, které Ruth Hartleyová pokládá za ústřední ve vývoji genderových rolí. Tyto procesy jsou socializace, manipulací, prostřednictvím zaměření pozornosti na určité podněty, verbálním pojmenováním a vystavením dítěte.

První proces – manipulace a formování, má trvalý efekt, protože dítě přijímá matčin pohled na sebe. Je to dáno například tím, jak matka dceru česá, obléká. K chlapci se chová jinak.

Druhý proces je systematické nasměrování pozornosti dítěte na určité, specifické podněty. Jedná se především o hry se kterými dítě přichází do styku a již velmi brzy jsou tyto hry rozlišeny podle pohlaví. Hry rozlišené podle pohlaví mají velmi důležitou roli při důležité „generální zkoušce“ genderových rolí a zachovávají si své postavení i později, pokud je reakce dítěte na ně posilována.

Těmito z uvedených procesů je verbální pojmenování, i to je pohlavně podmíněno, i když to na první pohled není patrné. Příkladem může být „jsi zlobivý kluk“, „jsi hodná

holička“, „jsi silný chlapec“, „jsi usměvavá holka“ aj. Takovéhle poznámky vedou k utváření vlastní identity, dítě v sobě vidí muže nebo ženu a identifikují se s nimi.

Posledním procesem je aktivita. Dívky a chlapci se setkávají s tradičními ženskými a mužskými činnostmi.(Oakleyová, 2000). Všechny tyto procesy se účastní rodiče, aniž by si toho byli příliš vědomi.

Genderovou roli si dítě neosvojuje mechanicky, ale tím, že se s ním různými způsoby identifikuje.

Mimo vlastní rodinu získávají děti představu o genderových rolích kontaktem s druhými dětmi a také ztvěťujícím se sociálním horizontem.(Oakleyová, 2000) Velký vliv mají také knihy, časopisy, televize, internet.

Pro vývoj a potvrzení genderových rolí je velmi kritické dospívání dítěte. Je to období přechodu od učení se genderovým rolím k jejich uskutečnění. V tomto období se chlapci v rámci těchto rolí zaměřují na fyzický rozvoj, dívky zjišťují, jak je důležitá osobní přitažlivost. Postupným dospíváním a vstupováním do světa dospělých chlapci i dívky zjišťují, že jejich role, které se od nich očekávají jsou rozděleny podle pohlaví. Za léta učení tuto roli přijali jako součást osobnosti.

Genderové role jsou do velké míry produktem kultury, sociálně determinovanými normami, postojů a očekávání.(Oakleyová, 2000)

2.6 Vývoj genderu

Podle teorie sociálního učení se dítě učí, jak se chovat jako s chlapci a dívky pomocí odměn, trestů a napodobování. Pohlavně typická hra je nejranějším rozdílem, které se v jejich chování objevují. Některé výzkumy ukazují, že otcové povzbuzují pohlavně typickou hru více než matky a tuto roli podněcují více u chlapců. Rodiče u chlapců podporují větší nezávislost než u dívek, podporují odlišné typy emocí a přidávají jim jiné úkoly.

Důležitou roli při utváření pohlavně typického chování mají vrstevníci, učitelé a také média. Učitelé někdy jednají jinak s dívkami a s chlapci, bez jasných důvodů. Vliv vrstevníků je při tomto formování velmi důležitý. Během raného a středního dětství komunikují děti převážně s jedinci stejného pohlaví a tato pohlavní segregace

prohlubuje rozdíly mezi nimi. Zvláště chlapci se navzájem hlídají.(Lippa, 2009) Ve vrstevnických skupinách je často vidět zesměšňování chlapců, kteří vykazují femininní znaky, jsou například citlivější, hrají si s dívkami, baví je různé umlecké innosti.(Lippa,2009, in Renzetti, Curran, 2003)

Média jsou plná genderově stereotypních obrazů a dít se zvláště prostřednictvím televize uí b žným stereotypem a pohlavně typickému chování.(Lippa, 2009), podívejme se například na reklamy, které dít velice citlivě vnímají, ženy se zpravidla starají o domácnost, nakupují a starají se o dít. Naproti tomu muži sportují a jsou znázorňováni jako hrdinové, kteří řeší problémy.

Dít procházejí několika vývoji v chápání genderu. Nejdříve se správně označují za chlapce a dívky (okolo dvou let), mezi tím a čtvrtým rokem si zvněťují normy pohlavně typických postojů. V době nástupu do školy, šest až sedm let, dochází u dít k genderové stabilitě, dít chápou, že pohlaví je neměnné a nelze je změnit úpravami tělesného vzhledu nebo oblečení.Správně přijímání genderu zvyšuje pozornost dít ke vzorům stejného pohlaví a dovoluje dít, aby se uílly od svého sociálního okolí.Ve středním období dítství se genderové stereotypy a znalosti stávají silnějšími a rozsáhlejšími, ale také flexibilnějšími. (Lippa, 2009) Dít si osvojují tyto znalosti a uíl se s nimi žít.

2.7 Hra dětí podle pohlaví

Tato kapitola mě nejvíc inspirovala při průzkumném šetření a na které názory z ní si ověřuji.

Množství souasných studií nám ukazuje pohlavní rozdíly při hraní dít, v jejich způsobech hraní a sociálních interakcích.

Již batolata mužského pohlaví mají podle průzkumu mají větší potíže kontrolovat své impulsy a dostávají se do problémů častěji než dívky jejich věku.

Starší chlapci pak při hře dávají přednost skupinám, jejich hry jsou více zaměřeny na dominanci, hierarchii a soutěžení. Více než dívky si mezi sebou zkoušejí tvrdost a sílu. Také častěji překračují pravidla dospělých. Častěji se baví hravým zápasením, což někdy přejde do opravdové rvačky. Při nesrovnalostech se chlapci více fyzicky konfrontují, strkají a perou. Fantazie chlapců je zaměřena na přehrávání hrdinských

postav dávají přednost mechanickým hračkám, které jim umožní ztvárnit agresivitu. Přítvorných aktivit dávají přednost kostkám a stavebnicím. Když chlapeč předstevují zamstání hrají si se stavebními materiály, váleky, fantazijními a dopravními hračkami. V pohybových aktivitách dávají přednost hravému zápasení, jízdě na kole, míčovým hrám a jiným kolektivním sportům.

Ve srovnání s nimi si dívky často již hrají v stejnopohlavních dvojicích, agrese u dívek je spíše slovní. Často již se pomlouvají a přitvorném chování ostrakizují, tu kterou nemají rády, ze své skupiny. To co chtějí, získávají dívky pomocí slov a vyjednáváním. Dívčí fantazie se soustředí na předhrávání sociálních rolí s jinými dívkami. Hrají si s panenkami a hračkami z domácnosti. Přítvorných aktivit dávají přednost uměleckým a hudebním předstevím. Při předstírání zamstání také uplatní hry z domácnosti, panenkám a telefonům. Z pohybu dívky nejvíce baví tanec, aerobic a společenské aktivity jako skákání přes švihadlo, společné hry. (Lippa, 2009, in Power, 2000) Dívky v různých kulturách si více hrají s hračkami z domácnosti a také opravdu skutečně pomáhají s domácími pracemi a starají se o mladší sourozence. (Lippa, 2009, in Edwards, 2002)

Tyto jmenované pohlavní rozdíly se podílejí na segregaci v přátelství a partnerství při hraní. Tato segregace začíná od třetího roku dítěte a přetrvává až do období puberty, kdy se začíná projevovat sexuální a romantická přitažlivost opačného pohlaví.

3 Pedagogika volného času

3.1 Pojem volný čas

Volný čas je krásné slovní spojení, každý z nás si pod tímto pojmem představí něco jiného, pro někoho může znamenat sladké lenošení, pro jiného sportovní aktivity, další si vybaví procházku po lese, jiný raději sáhne po hudebním nástroji. Někdo je raději ve svém volném čase sám, někdo se o něj rád podělí s přáteli. Někdy se však při vyslovení tohoto pojmu mohou vybavit i nepřijemné vzpomínky, zvláště když mám volného času

málo, nemám peníze se kterými bych mohl tento čas trávit, nudím se, mám nedostatek finančních prostředků, abych mohl trávit volný čas podle toho, jak bych chtěl. Pro děti je důležité, aby svůj volný čas trávily co nejefektivněji, aby se nenudily, protože z nudy se mohou vytvořit nebezpečné zájmy dětí, takže začít docházet až k rozvinutým sociálně patologickým jevům. Ve volném čase také dochází k velké části úrazů dětí, ale i dospělých. (Pávková, 2008, s.10)

Volný čas dětí by měl být citlivě pedagogicky ovlivňován a tím se právě zabývá obor pedagogika volného času, je důležité, aby se děti naučily rozumně využívat volný čas.

Abychom mohly volný čas využívat je potřeba si ujasnit, co to vlastně volný čas je. „Volný čas je možno chápat jako doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001). V této době si děti i dospělí mohou dlat to, co si sami vyberou, co je uspokojuje a uvolňuje. Pod pojem volný čas se zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s tím spojené. Z hlediska dětí do této doby nepatří vyučování a s tím spojené činnosti, jako je například psaní domácích úkolů, příprava do školy, dále sebeobslužné činnosti, péče o zevnějšek (i když pro ně které dívky v určité věku, se péče o svůj zevnějšek často stává koníčkem), péče o osobní věci, povinnosti spojené s provozem domácnosti a také časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti, které zabezpečují biologickou stránku, jako je jídlo, spánek, hygiena. (Pávková, 2008, s.13)

Zvláštností volného času dětí je potřeba jeho pedagogického ovlivňování, děti nemají dostatek zkušeností a neumí se ještě orientovat v oblastech zájmových činností. Proto je potřeba citlivé a nenásilné vedení k těmto činnostem, které je závislé i na věku dětí, jejich psychické a sociální výstavbě a také na charakteru výchovy v rodině.

Na volný čas můžeme pohlížet z různých hledisek.

- ekonomické hledisko – je důležité, kolik prostředků společnost investuje do zajištění pro volný čas a jakým způsobem, a jestli vůbec, se alespoň část nákladů vrátí. Odpovědný člověk podává lepší pracovní výkony, a i v zájmových činnostech může získávat nové informace a v domácnosti, které uplatní ve svém povolání. (Pávková, 2008) Další ekonomickou stránkou je finanční situace rodiny, kolik finančních prostředků vlastně má a že ze svého rozpočtu použít na

volnočasové aktivity. Často se stává, že by rodiče rádi posílali děti na kroužky, ale finanční situace jim to nedovoluje.

- sociologické a sociálně psychologické hledisko - činnosti ve volném čase vedou k utváření mezilidských vztahů. Způsob využívání volného času dítěte je ovlivněn sociálním prostředím, zvláště silný je vliv rodiny, dále mají na dítě velký vliv vrstevnické skupiny, obě tyto skupiny (rodina, vrstevníci) mohou mít vliv pozitivní i negativní. Dále na dítě působí masmédia, hlavně televize, zde je potřeba dávat pozor na vliv nevhodných pořadů a na to, že na které dítě tráví před televizní obrazovkou téměř veškerý svůj volný čas.
- politické hledisko – zde se jedná o to, do jaké míry bude stát zasahovat svými orgány do volného času lidí.
- zdravotní-hygienické hledisko – ve volném čase lze podporovat zdravý tělesný a duševní rozvoj, je třeba se zajímat o uspořádání režimu dne, respektovat křivky výkonnosti, dbát o hygienu prostředí a sociálních vztahů, hygienu duševního života.

Pedagogická a psychologická hlediska – pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dítěte, uspokojovat jejich potřeby, poskytovat prostor pro seberealizaci, podporovat sociální kontakty, ale mělo by také být oporou a zabezpečovat pocit jistoty a bezpečí. Volnočasové aktivity, kterých se dítě účastní dobrovolně a které jsou vhodně pedagogicky motivovány, vedou ke všeobecnému rozvoji osobnosti. (Pávková, 2008, s.15-18)

3.2 Funkce a aktivity ve volném čase

Zájmy ve volném čase zpravidla vypovídají nejen o kognitivní, ale také o emocionální sféře osobnosti.

H. W. Opaschovsky (1987) předložil podrobnější pohled osmi stěžejních potřeb, sebraných a analyzovaných z moderního výzkumu volného času, dovolené a zdraví, kterým vystihl aktuální požadavky společnosti. Zároveň poukázal na závislost a tím také na rozdílné zděrazňování a pořadí:

- rekreace, jinak také zotavení a uvolnění, jedná se o shromažďování sil, zotavení zdraví, sexuální potěby, zbavení se záťží všedního dne a psychické uvolnění, pocit osvobození se od chybných a přemrštěných požadavků, odpočinek a spánek, dobrý zdravotní stav, dobrý pocit.
- kompenzace, jinak také odstraňování zklamání a frustrací, dochází k vyrovnání nedostatků, odstranění námahy, zeknutí se na řízení, pravidel, předpisů a vazeb, uvolnění se od sledovaných cílů a úkolů, přání přirozenosti, nezatíženosti, bezstarostnosti a velkorysosti, v domě užívání života.
- výchova a další vzdělávání, jde o úsilí poznat a užívat nové, stimulující orientace a touha po zážitku, zvedlost v chování a jednání se zkouškami, výmna rolí a učení se jednat v rolích, potěba zachování a potvrzení sebe sama, učení rozvíjet silné Já a změna osobnosti, potěba učení a aktivizace vlastních možností jednání, kooperativní život.
- kontemplace, hledání smyslu života a jeho duševní výstavba, mít a učinit získat čas pro sebe samého, učinit si sebe sama, učení se znát a porozumět sobě samému, přání získat odstup od sebe samého, touha po přiměřené vzdálenosti, distancování se, osvobození sebe sama od stresu, shonu a nervového vypětí, zcela samostatný život, pocit vlastní individuality, nalezení identity.
- komunikace, utváření sociálních kontaktů a partnerství, sdílovací potěba, touha nebýt sám, přání rozmanitých sociálních vztahů, intenzifikace zážitků společně tráveným časem s ostatními (pospolitost), objevení času pro jiného, zvýšené vnímání pocitů a úmyslů, empatie, láska, něžnost, erotika, sexuální kontakty.
- integrace, stabilizace života rodiny a vrstvení do společenských organizací, potěba podpory a skupinové atmosféry, hledání emocionální jistoty, sociálního bezpečí a stability, pocit spojení sebe sama s ostatními a vzájemné působení, práce a hry s ostatními, společné prožívání, uznání, společenské v domě, vztahy v rodině, skupinový pocit, pozitivní sociální závazek, sociální učení ve skupině a se skupinou.
- participace, účast na vývoji společnosti a podílení se na jejím vývoji, možnosti pro vlastní iniciativu a sebepojetí, účast, podíl a spolupůsobení na dění, úsilí o společné cíle a realizaci společných záměrů, spolurozhodování, spoluúčast,

spoluodpovídnost, připravenost ke kooperaci a solidaritě, utváření okolního prostředí sociálními akcemi.

- enkulturace, kulturní rozvoj sebe samých, potěba nezávislého rozvoje osobních schopností a nadání, prosazování vlastních myšlenek a řešení problémů, plnění vlastního tvůrčího uplatnění, schopnost vyjádření, fantazie, spontaneita, rozvíjení a rozšiřování estetického pocitu a hojnost nápadů, vlastní motivovaný a sebou samým určený zážitek výkonu, produktivita hry, kulturní činnosti a iniciativy, aktivní účast a podíl. (Hofbauer, 2004)

3.3 Výchova mimo vyučování

Kdo všechno se vlastně podílí na výchově dítěte mimo vyučování? Je to rodina, škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování a také další subjekty a organizace. Pedagogické ovlivňování této výchovy je velmi významnou oblastí výchovného působení. Vede jedince k racionálnímu využívání volného času, formuje hodnotné zájmy, uspokojuje a kultivuje lidské potřeby, rozvíjí specifické schopnosti a upevňuje morální vlastnosti. Způsob odpočinku, rekreace, relaxace a zábavy se odráží ve studijních a také v pracovních výkonech člověka. Celoživotní zájmy, které jsou trvalé a hodnotné mohou kladně ovlivňovat i partnerské vztahy a výchovu dítěte v rodině. Důležitým úkolem této výchovy nerozvíjení potřeb neustále se vzdělávat, hlavně v souvislosti se zájmovou orientací člověka. Výrazně přispívá k prevenci sociálně patologických jevů ve společnosti. (Pávková, 2008, s.37) Dítě, které nemá plněné zájmy, svého koníčka, nudí se, snadno jí podlehnou negativním vlivům asociálních jedinců a part. Takové dítě, které má svůj oblíbený sport, hudbu, tanec, vnuje se modeláctví, rybaření či jiné zájmové činnosti, nebude pravděpodobně z nudy rozbíjet v parcích sochy, popadat chodce, týrat a šikanovat mladší a slabší spolužáky nebo ubližovat zvířatům.

Kromě ovlivňování volného času výchova mimo vyučování zahrnuje i jiné oblasti, především přípravu na školu, upevnění hygienických a kulturních návyků. (Pávková, 2008, s.38). Tím se výchova mimo vyučování liší od volného času.

3.4 Funkce výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování plní funkci výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální.

Výchovně-vzdělávací funkce

Na plnění této funkce je kladen zvlášť velký důraz. Jednotlivé instituce se podílejí podle svých specifických možností na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností.

Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují k hodnotnému využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků, a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Úspěchy v zájmových činnostech přinášejí pocit uspokojení, přínosnost k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení. Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět. (Pávková, 2008, s. 40)

Zdravotní funkce

Zdravotní funkci plní instituce pro výchovu mimo vyučování zejména tím, že „*přispívají k usměrňování režimu dne tak, aby podporoval zdravý tělesný a duševní vývoj dětí a mládeže.*“ (Pávková, 1999, s. 42) To spočívá ve sledování činností určitého charakteru (duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, činností organizovaných a spontánních). Zvlášť velký zdravotní význam má podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu na čerstvém vzduchu. Tělovýchovné a sportovní činnosti ve volném čase kompenzují dlouhé sezení při vyučování a jsou pro zdraví dětí nezbytné. Na která zařízení, která zajišťují stravu, mají možnost vést děti ke správné životosprávě a racionální výživě, význam má i dodržování hygieny.

Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce výchovy mimo vyučování tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, pohodlí, mezi oblíbenými lidmi i tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví. Velký zdravotní význam má i úměrně volené, hygienicky nezávadné a esteticky působící materiální prostředí a dostatek prostoru pro činnosti. Neopominutelné je i dodržování zásad bezpečnosti činností. (Pávková, 2008, s. 40)

Sociální funkce

Ovlivňováním volného času dětí a péčí o ně zbavují instituce pro výchovu mimo využití rodiče do značné míry starostí v době, kdy jsou v zaměstnání nebo mají jiné povinnosti.

Výchovně-vzdělávací zařízení mají také možnost v době mimo využití vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhají zejména dětem z méně podnětného i z konfliktního rodinného prostředí. Celou svou prací se dále podílejí na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů. Jednotlivé typy výchovných zařízení plní sociální funkci různým způsobem a v odlišné míře. Zvlášť významná je sociální funkce těchto zařízení, která pracují s mladšími dětmi nebo přechodně i trvale nahrazují rodinu (např. školní družiny, dětské domovy, domovy mládeže).

Preventivní funkce

„Kdo si hraje nezlobí“, již toto staré úsloví vypovídá o tom, že je potřeba dětem pomoci nalézt vhodné zájmové aktivity, které by mohly provozovat ve svém volném čase. Preventivní funkce výchovy mimo využití tedy spoívá ve dvou hlavních oblastech. Tou první je, pedagogicky ovlivňovat děti a motivovat je k výběru vhodných a žádoucích volnočasových aktivit, tou druhou je potom samotná prevence sociálně patologických jevů, která je směřována do následujících oblastí.

- drogová závislost, alkoholismus a kouření
- kriminalita a delikvence
- virtuální drogy (počítače, televize, video)
- patologické hrástky
- záškoláctví
- šikanování, vandalismus, a jiné formy násilného chování
- xenofobie, rasismus, intolerance

Prevence probíhá ve třech rovinách:

Primární prevence, která je určena celé populaci, zaměřuje se především na tu část, která není riziková, zde se jedná o různé přednášky, školní projekty, filmová představení...

Sekundární prevence je zaměřena na rizikové jedince a skupiny, u kterých je více pravděpodobné, že se stanou nositeli nebo oběťmi závadové činnosti.

Terciární prevence ta již usiluje o léčení nebo zabránění recidivy u těch, kteří jsou již tímto negativními vlivy a jevy zasaženi. (Pávková, 2008, s.40-41)

3.5 Tři dimenze výchovy mimo vyučování

Ve výchovném působení nacházíme tři rozměry, kterými jsou obsah, vztah a prostředí. Jedním ze specifických rysů výchovy mimo vyučování je význam vztahové roviny. „*Ideje a programy p sobí zásadn jen natolik, nakolik p sobí lidé, kteří jsou jejich nositeli.*“ (Pávková, 2008, s.50) Proto vznikají nové normy, které jsou založeny na vztahu mezi dítětem a vychovatelem. Zvláštní význam mají tyto vztahy při práci s ohroženou a rizikovou mládeží a v resocializačních zařízeních. Měly by se vytvořit korektivní vztah k dospělému.

Výchova mimo vyučování má činnostní charakter, obsah výchovy tvoří různé činnosti, které si dále rozdělíme a popíšeme. Systém těchto činností se řídí napříč režimem dne ve školní družině.

Odpočinkové činnosti

- jsou psychicky i fyzicky nenáročné, slouží k odstranění únavy. Do režimu dne se zařazují nejčastěji po obědě, ale podle potřeby i kdykoli během dne. Podle situace mohou mít charakter klidu na lůžku, klidného pohybu, například procházky, volných rozhovorů, popovídání. Vhodné jsou též drobné individuální zájmové aktivity jako například četba, sbíratelství, rukodělné práce, hudební činnosti apod. Dobře uplatnění mají i specifické relaxační techniky, které ve spojení s autogenním tréninkem nejen přinášejí rychle a efektivně odstranění únavy, nýbrž mají i psychoterapeutický význam.

Rekreační činnosti

- slouží také k odreagování a odstranění únavy z vyučování, obsahují však pohybové náročnější aktivity tělovýchovného, sportovního a turistického zaměření nebo manuální práce. Pokud je to možné, měly by se provádět venku. Pravidelné zařazování rekreačních činností je jedním z požadavků zdravého duševního i tělesného vývoje dětí i mládeže.

Zájmové činnosti

- jsou nejdůležitější součástí obsahu výchovy mimo vyučování. Uspokojování, rozvíjení a kultivace zájmů, uspokojování potřeb a rozvoj specifických schopností jsou významné

výchovné úkoly, které se podílejí na utváření životního stylu a hodnotové orientaci člověka. Mezi základní oblasti lze zahrnout zájmové činnosti společenských, přírodních, pracovních, technických, tělovýchovných, sportovních, estetickovýchovných. „*Ideálem výchovy mimo vyučování je výchova jedince s mnohostranně rozvinutými zájmy a jedním hlubokým specializovaným centrálním, celoživotním zájmem.*“ (Pávková, 2008, s. 52) Výchovné úsilí v této činnosti má velký význam, požadovaná úroveň zájmu se u člověka projeví též v úrovni rodinné výchovy a v jeho pracovní výkonnosti a pomáhá mu vyrovnat se s náročnými životními situacemi.

Sebeobslužné činnosti

- se zaměřují na vedení dítěte k samostatnosti v péči o vlastní osobu a osobní majetek. Jejich podstata spoívá v pěstování návyků, osobní hygieny, ušlechtilého a vkusného oblékání, návyků péče o prostředí a istotu prostředí a návyků při jednání s lidmi (společenské chování, práce s informacemi). Podmínkou výchovného úspěchu je pravidelnost, denní režim, disciplinovanost, vytrvalost a velká trpělivost.

Veřejně prospěšné činnosti

- spoívají ve vedení dítěte k dobrovolné práci ve prospěch druhých lidí, jednotlivců i sociálních skupin. Jako příklady lze uvést podíl na ochraně a tvorbě životního prostředí, pomoc slabším, starším, nemocným osobám, kulturní a osvětové činnosti apod. Tyto aktivity se při dobrém pedagogickém vedení výrazně podílejí na formování kladných charakterových vlastností a podnícování žádoucích sociálních vztahů.

Příprava na vyučování

- je okruh činností, které souvisejí s plněním školních povinností. Jednotlivé typy výchovných záležitostí se podílejí na přípravě na vyučování v různých místech a různými formami, podle svých funkcí a vku dít. Kromě vypracovávání písemných i jiných zadaných úkolů patří do této oblasti i rozšiřování a prohlubování poznatků z vyučování, jejich konkretizace a praktické využití. Způsob práce by měl být pokud možno odlišný od vyučování a zajímavý. Aktivizující vliv má použití didaktických her. Příprava na vyučování souvisí se zájmovými činnostmi, při kterých mají děti možnost praktické aplikace v domostí i jejich rozšiřování a prohlubování. Vychovatelé ovlivňují kvalitu přípravy na vyučování jejím vhodným začleněním do režimu dne, vytvořením optimálních podmínek pro učení, individuálním přístupem k dětem i navázáním spolupráce s učiteli a rodiči dítěte.

Odpovědnost, rekreační, zájmové a veřejně prospěšné činnosti tvoří součást naplnění volného času a platí pro ně dobrovolnost, sebeobslužné činnosti a odpovědnost na vyučování mají charakter povinnosti. toto je obsah výchovy mimo vyučování.

Druhou dimenzí je vztah a také komunikace. Vztah je jediným způsobem, kterým je možné předat hodnoty a postoje. Nejedná se jen o vztah mezi vychovatelem a dětmi, ale o všechny vztahy, které se mohou v celé škole nebo školském zařízení objevit a projevit. Vztahy se budují pomocí komunikace, ale také důvěrou mezi dětmi a vychovatelem, čímž jim je umožněno převzít spoluodpovědnost.

Tímto způsobem je prostředí a to prostředí fyzické, psychosociální a institucionální. (Pávková, 2008) Prostředí se liší i podle toho, v jakém zařízení pro výchovu mimo vyučování výchova probíhá.

3.6 Zařízení pro výchovu mimo vyučování

Výchova mimo vyučování probíhá nejčastěji v různých institucích, typ instituce ovlivňuje i práci vychovatele, do určité míry definuje cíle působení, možnost spolupráce s jinými odborníky, dobu setkávání s dětmi, metody výchovy atd.

Školní družiny „se zaměřují na práci s dětmi prvního stupně základní školy a zpravidla jen nižších ročníků. Kromě výchovné a zdravotní funkce má velký význam plnění funkce sociální, protože toto zařízení zajišťuje sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání.“ (Pávková, 2008, s. 43) Vzhledem k výše uvedeným zvláštnostem dětí mladšího školního věku, zejména k velké šíři a nestabilitě zájmů, se výchovná činnost orientuje na co nejrozmanitější strukturu zájmových činností a dává velký prostor k uspokojení potřeb pohybu dětí.

Školní kluby „pracují s dětmi středního školního věku, se žáky druhého stupně základní školy. Vycházejí z charakteristik této věkové skupiny, zejména z větší samostatnosti dětí a jejich vyhraněnější a specializovanější zájmové činnosti.“ (Pávková, 2008, s. 44) Pracují plně na principu dobrovolnosti. Na rozdíl od školních družin ustupuje poněkud do pozadí sociální funkce těchto zařízení. Základ práce školních klubů je v pravidelných kroužcích nebo v pravidelně nabízené nabídce spontánních aktivit.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže, která zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. „Jsou to zařízení, která se zaměřují především na

realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením.“

(Pávková, 2008, s. 44) Organizují zájmovou činnost pravidelnou v kroužcích, nepřetížlivou, s cílem, aby pro talentované jedince, prázdninové tábory apod. Významné je, aby umožnily účast i dětem, mládeži, rodičům a případně i dalším zájemcům.

Domovy mládeže „zajišťují žákům středních škol, kteří vzhledem ke vzdálenosti zvolené školy od místa trvalého bydliště nemohou denně dojíždět, výchovnou péči,

ubytování a stravování.“ (Pávková, 2008, s. 44) Kromě činností souvisejících

s režimem dne, sebeobsluhy a přípravy na vyučování, je jejich významným úkolem dbát o hodnotné využívání volného času mládeže. Vzhledem k výjimečným zvláštnostem je velmi důležité respektování principu dobrovolnosti, tedy realizace zájmových činností formou nabídky s uplatněním ústřední motivace.

Dětské domovy jako zařízení ústavní výchovy mají specifické postavení, „jedním z jejich úkolů je však také dbát o hodnotné využívání volného času a rozvíjení a

kultivaci zájmů dětí a mládeže.“ (Pávková, 2008, s. 44) V dětských domovech jsou

umístěny děti od 3 do 18 let, eventuálně do ukončení profesní přípravy, o které se rodina z nějakého důvodu nechce, nemůže nebo neumí postarat. Snahou pedagoga je, aby děti prožívaly volný čas obdobným způsobem jako děti žijící v rodinách. Podporují jejich zapojení do zájmových činností v rozličných typech výchovných zařízení, organizací a institucí.

Součástí náplně volného času je i zájmové vzdělání:

Základní umělecké školy „se svými hudebními, hudebně-pohybovými, výtvarnými a literárně-dramatickými obory poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým

s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v esteticko-výchovné oblasti.“ (Pávková, 2008, s.

44) Přípravují pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.

Mnoho dětí do nich chodí i „jen“ z povinnosti naučit se hrát na hudební nástroj aniž by měly cíl se hrát v nově vznikající profesionální, ne každý, kdo „chodí do školy“ bude v budoucnu studovat na vyšších uměleckých školách.

Jazykové školy „plní odbornou funkci v oblasti výuky cizích jazyků.“ (Pávková, 1999, s. 46)

Krom uvedených typ zařízení se podílí na ovlivňování volného času dětí a mládeže mnoho dalších subjektů. Jedná se například o různé občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení. Specifické místo máinnost na kterých „obecně prospěšných společností“ (označovaných za svým názvem zkratkou o.p.s.), založených jako právnické osoby dle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. Ve školách se prosazují různé agentury, které dále nabízejí mnoho iností v různých kroužcích. Problémem těchto agentur je, že jejich ceny jsou dost vysoké a na které děti ze sociálně slabších rodin si je nemohou dovolat.

Své inosti zaměřené na výchovu dětí a mladých lidí v době mimo vyučování mohly rovněž obnovit a rozšířit **církev a náboženská společenství**. Jako příklad je možné uvést salesiánská střediska mládeže, která prostřednictvím iností ve volném čase realizují výchovu v duchu křesťanských myšlenek.

3.7 Vliv rodiny na volný čas

„Rodina jako primární sociální skupina je pro rozhodující vztahinu dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnoasového života výchovy, zásadně se podílejícím na formování jejich osobnosti.“ (Hofbauer, 2004, s. 56) Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu; začíná s výchovou a vzdáváním; rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace. Tradiční podoba rodiny přináší dnes svým příslušníkům v mnoha směrech příznivější podmínky než kdykoli předtím; zároveň však prochází významnými změnami (zejména individualizací a uvolněním vztahů mezi jejími příslušníky), jejichž souhrn se někdy označuje jako krize rodiny. To vše přináší také na volnoasový život jejich příslušníků. Rodina ztratila poměrně velkou část svého vlivu a přestala být privilegovaným prostorem socializace, pronikají do ní etné podněty, které se stávají součástí života dětí a výchovného působení rodičů. Na volný čas dětí v rodině jako zdroj pozitivních i negativních vlivů přináší především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině: její velikost a úplnost nebo pozdější zakládání rodiny. Mění se rovněž její životní úroveň a sociální status, způsob zaplavení do společnosti a úroveň bydlení, vybavenost domácnosti v etné potřebě pro volný čas.

Vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny, podmíněná zejména způsobem jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů vzhledem k dětem nebo časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost.

První zkušenosti z aktivit volného času se získávají v rodině

Rodina pro dítě a mladého člověka zůstává nadále prvním prostředím, které pro jejich volný čas vytváří (či má vytvářet) příznivé podmínky: „*hodnotová východiska a motivaci k dosahování životních cíl; takové uspořádání života rodiny, aby dětem poskytovalo dostatek času a vytvářelo podmínky pro spoluúčast na jeho plánování a prožívání; zajištění finančních a hmotných potřeb, zejména individuálního vybavení a placených služeb; informace a podněty pro účast v dalších prostředích mimo rodinu.*“

(Hofbauer, 2004, s. 61) Způsob realizace volného času v našich rodinách se však v závislosti na jejím sociálním statusu, životním stylu i vztahu k volnočasovým potřebám dítěte od sebe značně odlišují. Rodina může svoji roli uplatňovat k volnému času tvrdě i měkce.

Prosobení rodiny se uskutečňuje:

Nápodobou a reprodukcí (modelováním, sociálním učením) vzorce pozitivního volnočasového chování rodičů prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny: příležitostných společenských hrách, domácích zábavách a oslavách; setkáních s příbuznými a přáteli; společných návštěv zábavních a kulturních zařízení, divadel, koncertů; při vycházkách, výletech, poznávacích zájezdech; různých formách pobytu v přírodě; rodinných dovolených. Nápodoba životního stylu rodičů je ovšem nežádoucí, pokud by reprodukovala nuditelství a nudu, konzumní způsob života nebo vysloveně protisociální aktivity.

Uskutečňování individuálních i společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině (sportovních, turistických, umleckých, technických, přírodovědných, zábavných aj.). Aktivita dítěte může být prostým navázáním na zájem rodičů nebo přechází do jiné oblasti, v obou případech tak rodiče ve svých dětech nacházejí pokračovatele a přispívají k vytváření žádoucí kontinuity svého výchovného působení.

Citlivým sledováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí, které se k takové činnosti samy přihlásí nebo jež k účasti na ní rodiče přímo vybídnou a podpoří i její realizaci mimo rodinu. S rostoucím věkem a rozvíjejícími se zájmy dětí

překračují rámec rodiny a postupně se osamostatňují. Společně se svými vrstevníky vstupují do dalších výchovných prostředí (sdružení dětí a mládeže, zájmové aktivity v souboru umělecké tvorivosti, družstvu kolektivního sportu, technického zájmového kroužku, sdružení na ochranu přírody apod.), kde svoje zájmy a nadání rozvíjejí soustavně a na národní odborné i výchovné úrovni.

Děti přijímají nebo i odmítají vzorce volnočasového chování svých rodičů. Velmi důležitý je dostatek času, který rodiče vnučí svým dětem, jejich početný a aktivní přístup rodičů k tomu, aby se jejich děti učily svůj volný čas využívat rozmanitě, smysluplně, na základě dobrovolného rozhodnutí, ke svému rozvoji i ve prospěch druhých. (Hofbauer, 2004)

3.8 Hra dětí ve volném čase

Hra je důležitou součástí života, nejen dítěte. Hrajeme si již od nejútlejšího věku a důležitá hra má pro rozvoj dítěte velký význam. Hry se od sebe liší v různých základních znacích, mají různou délku trvání, obsah, počet motivů, ale mohou se od sebe lišit i ve funkci. Odrážejí se v nich specifika příslušného věku. Hra uspokojuje dítě více než jakákoliv jiná aktivita. Prostřednictvím hry dítě poznává realitu, proniká do spleti sociálních vztahů a formuje své fyzické i psychické schopnosti. Pro většinu her děti používají hračky, které dotvářejí hru, podněcují fantazii i tvořivé myšlení.

Hra tvoří v dětství základní formu aktivity, později, při nástupu do školy, k ní přistupuje učení a v dospělosti zaměstnání. Nejvýraznější uplatnění hry je v předškolním věku. Počet dětských her se objevuje již mezi pátým a šestým měsícem života, rozvíjí se orientace pátrací reflex, ten umožňuje manipulaci s předměty a jejich poznávání, což je podstatou těchto her.

Postupně si dítě začíná uvědomovat způsob zacházení s různými objekty, který se liší. Důležitou roli v dětské hře začíná mít napodobování. Do třetího až čtvrtého roku si dítě hraje podle vlastní představy, využívá okamžitých nápadů. Se svým rozvojem postupně přijímá stále více podnětů, hry přestávají mít individuální charakter a dítě začíná cílevědomě tvořit.

Třileté až šestileté dítě tedy napodobuje, objevuje a tvoří. Individuální hry se mní v kolektivní, dítě přichází do kolektivu v mateřských školách, více se pohybuje na dětských hřištích a tím přichází do styku s vrstevníky.

Mezi šestým a jedenáctým rokem se hry výrazně mní, hra přestává být hlavní náplní života, nastávají povinnosti při školní docházce, osobnost dítěte se vlivem školy rozvíjí. To se odráží v plánovité a promyšlené hře, fantazii začíná nahrazovat realita a vlnost.

V pubertálním období pak již dochází k oddělení hry od práce. Převládají hry kolektivní, zejména sportovní. Dochází k rozvoji a ustálení jednotlivých zájmů, což hru výrazně ovlivňuje.

V období adolescence pak již hry dostávají charakter her dospělých. Je jasně dána sféra volného času, ve které člověk realizuje své zájmy a záliby. Hry však svůj význam neztrácejí ani v dospělém věku, protože i dospělý člověk si rád hraje. Hra mu přináší pocit uspokojení a radosti. Dospělý se rád účastní her aktivně, ale také jako divák. Hra je pro dospělého protikladem vážné a odpovědné činnosti, je uvolněním a rozptýlením. Většina dospělých se také vnuje hře se svými dětmi. (Spousta 1996, in Knotová, 1996, s.22-23)

4. Praktická část

4.1. Cíl práce, hypotézy, metody

Cíl práce :

Zmapovat jak se liší výběr volnoasových aktivit u chlapců a dívek, zda dívky dávají přednost femininníminnostem a chlapciinnostem maskulinním. Zda se tyto rozdíly projevují i při upřednostování kolektivu a výběru kamarádů a při řešení konfliktů.

Hypotézy :

H1: Děti doma mají hračky, které jim vybírají rodiče podle pohlaví a jen zřídka jsou jim předkládány i hračky druhého pohlaví.

H2: Dítě, které má sourozence opačného ohlavi má zájem i o jeho hračky.

H3: Při hraní si na určité role preferují chlapci akčnost, hrdinství postav. Dívky dávají přednost přihrávání rolí z reality,innostem se kterými se běžně setkávají.

H4: Chlapci při volbě kroužků si chlapci vybírají kolektivní sporty a počítače. Dívky se soustředí na umleckéinnosti, aerobik, tanec a zpívání.

H5: Při výběru literatury a počítačových her dávají chlapci přednost dobrodružné literatuře a bojovým hrám. Dívky mají raději příběhy ze života a na počítači se věnují hrám, které znázorňují reálnéinnosti.

H6: Chlapci i dívkám není příjemné provozovat na veřejnostiinnost, která je spojena s opačným pohlavím.

H7: Dívky raději tráví čas ve stejných pohlavních dvojicích. Chlapci se lépe cítí v chlapecké partě více lenech.

H8: Při konfliktu používají dívky nejvíce slovní agresí, vylenění z kolektivu, urážení se. Chlapci používají fyzickou agresí.

Metody

Pro své průzkumné šetření jsem vytvořila anonymní, nestandardizovaný dotazník s uzavřenými otázkami, typu ano ne, ale i otázkami, které dávaly dětem na výběr více možností a mohly i samy doplnit své připomínky. Také jsem musela zjistit věk a pohlaví vybraného vzorku, otázky 1,2. Pro získání potřebných dat jsem položila dětem dalších 18 otázek. Na která data jsem získala také rozhovory s dětmi a pozorováním.

4.2 Charakteristika místa průzkumného šetření a vybraného vzorku dětí

Průzkumné šetření jsem prováděla na Základní škole U Roháčových kasáren v Praze 10. Na této škole působím jako vychovatelka školní družiny, proto jsem měla příležitost s dětmi o jejich zájmech mluvit i po vyplnění dotazníku. Zároveň mám možnost pozorovat chování dětí ve volném časě mimo vyučování.

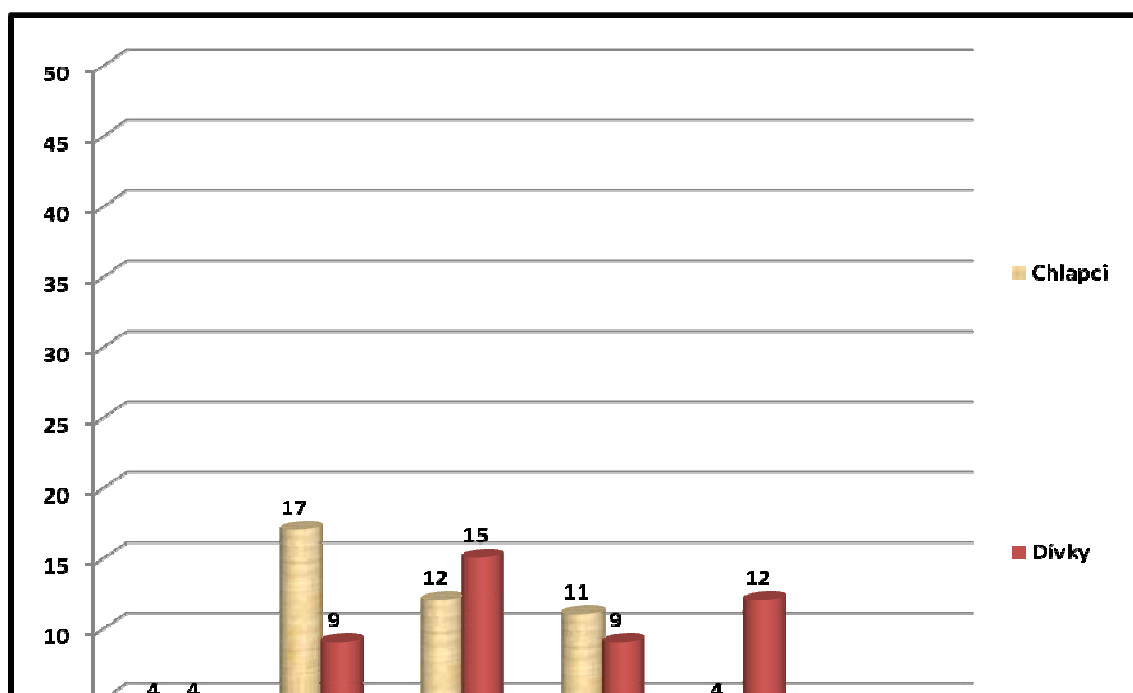
Šetření se zúčastnilo 100 dětí ve věku 9 až 14 let, žáků čtvrtých až sedmých tříd této základní školy, v poměru 50 dívek a 50 chlapců. S vyplněním dotazníku jsem neměla žádné problémy, třídní učitelé mi umožnili v jejich hodinách dotazníky dětem rozdat a být s nimi při vyplňování, takže se děti mohly zeptat pokud nějaké otázce nerozuměly. O některých otázkách jsme si popovídali hned po vyplnění dotazníku, jednalo se hlavně o otázku, kterou jsem do dotazníku nezařadila, a to zda se děti dříve v novaly více kroužkům, než kolik jich nyní uvádí v dotazníku. Spolupráce s dětmi i třídními učiteli probíhala naprosto bez problémů a k mé plné spokojenosti, protože mi poskytla potřebná data.

Tabulka č. 1 Charakteristika vybraného vzorku, věk a pohlaví

Věk	Dívky	Chlapci	Celkem
9	4	4	8
10	9	17	26
11	15	12	27
12	9	11	20
13	12	4	16
14	1	2	3
Celkem	50	50	100

Graf . 1

4.3. Vlastní průzkumné šetření

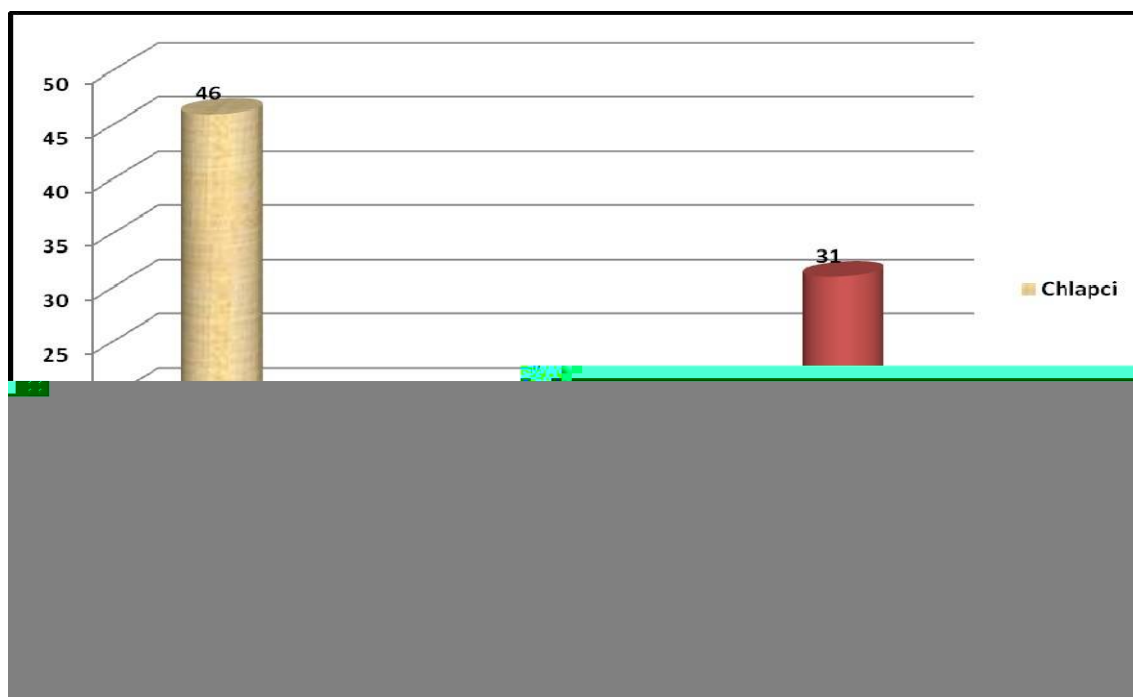
V této části předkládám položené otázky z dotazníku a formuluji je pro jejich analýzu a zpracování, pro přehlednost přidávám tabulky a grafy.

Otázka 4. V této otázce jsem chtěla potvrdit nebo vyvrátit první hypotézu, že děti doma mají jen hračky, které jsou dané pro jejich pohlaví.

Tabulka č. 2 Děti a hračky

	Dívky	Chlapci
Jen klukové	0	46
Jen holčičí	19	0
Oboje	31	4

Graf 2

Z odpovědí dětí jsem se dozvěděla následující informace. Hračky pro obě pohlaví mají nebo má doma 31 dívek, ale pouze 4 chlapci. Z toho je patrné, že u dívek je podporován širší rozvoj, který se potom odráží i při trávení volného času, a to i při volbě povolání. Hypotéza číslo 1 se tedy potvrdila pouze u chlapců.

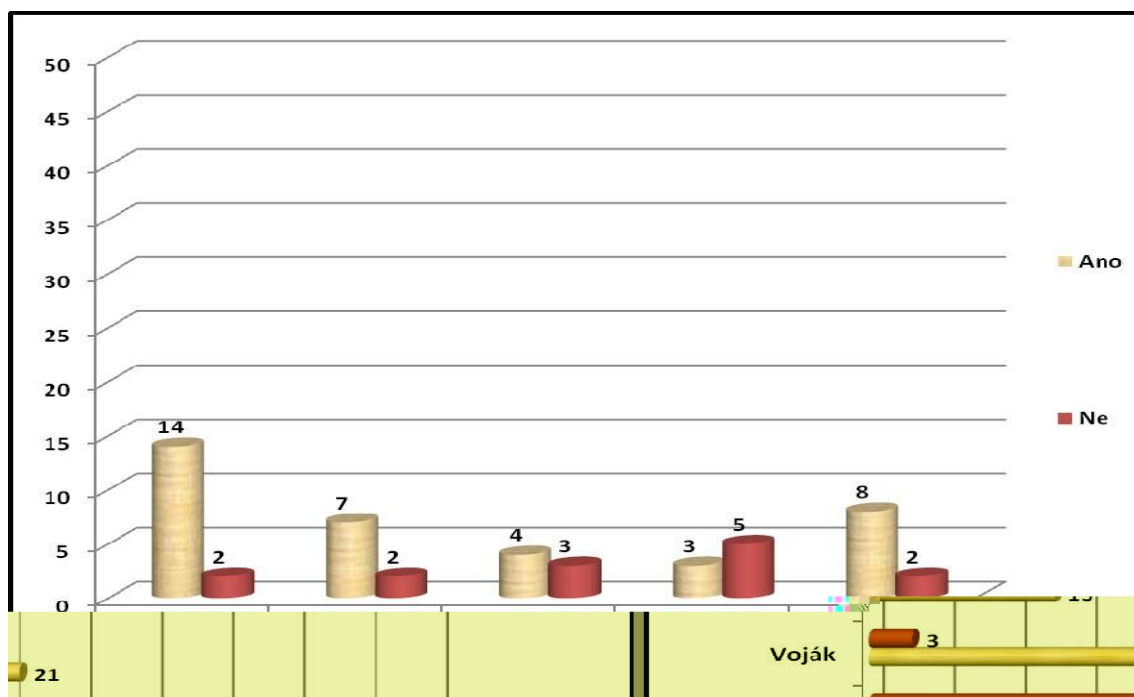
Otázka . 3 a 5

V těchto otázkách jsem chtěla zjistit vliv sourozenců na zájem o hračky druhého pohlaví. Proto jsem zjišťovala, zda mají sourozence, jaký je jeho věk a jestli si děti hrají i s hračkami druhého pohlaví.

Tabulka č. 3 Zájem o hračky druhého pohlaví – DÍVKY

Sourozenec	Dívky	
	Ano	Ne
Starší bratr	14	2
Mladší bratr	7	2
Starší sestra	4	3
Mladší sestra	3	5
Jedináček	8	2

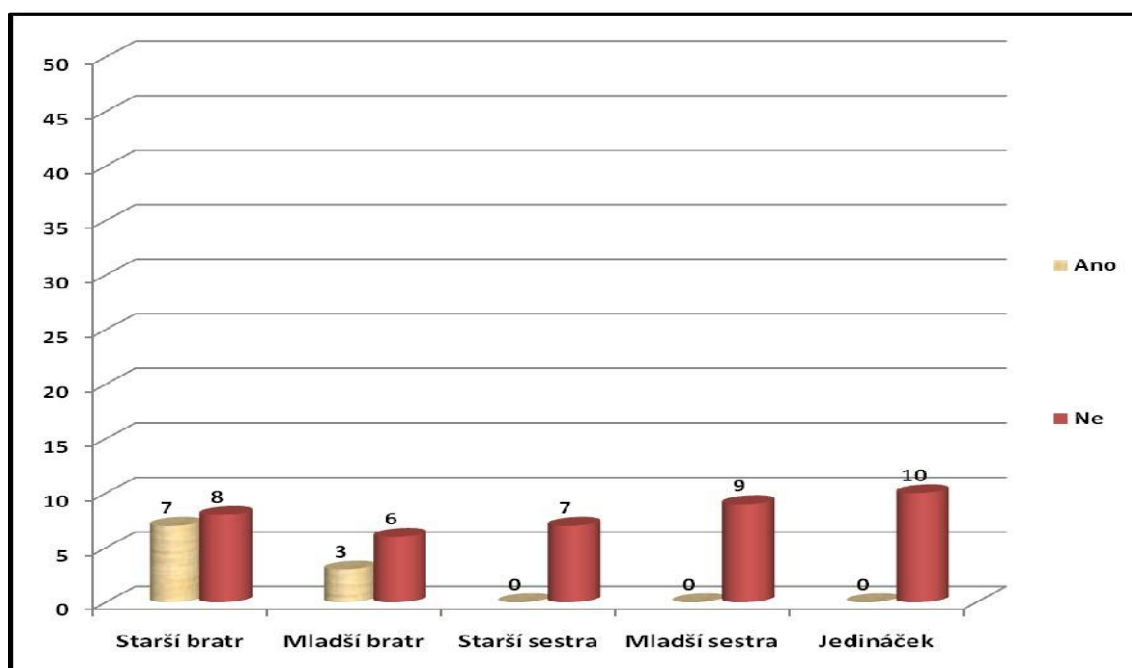
Graf . 3

Tabulka č.4 Zájem o hračky druhého pohlaví – CHLAPCI

Sourozenec	Chlapci	
	Ano	Ne
Starší bratr	7	8
Mladší bratr	3	6
Starší sestra	0	7
Mladší sestra	0	9
Jedináček	0	10

Graf . 4

Z tabulek a graf je patrné, že pokud jsou v rodině sourozenci opačného pohlaví hrají si dle s oběma hračkami a nedělají velké rozdíly mezi hračkami „holičími“ a „klukovými“. Dívky si hrají s hračkami „pro kluky“ i když než chlapci s hračkami „pro holky“. I u dívek, které mají sourozence stejného pohlaví se objevuje zájem o chlapecké hračky, ale u chlapců tyto hračky odmítají, což se objevilo i v komentářích, které dle mě uváděly v dotazníku nebo které jsem vyslechla při jeho vyplňování. Nejčastěji se objevovalo „jsem přece kluk“, „to tak hrát si s panenkama“, „nádobí kočku“ a jiné. U jedináčků platí to samé, dívky mají zájem o hračky pro chlapce, ale chlapci ne.

Hypotéza 2 se v tomto případě potvrdila, sourozenci mají vliv na zájem o hračky svého pohlaví.

Otázka 6

V této otázce jsem dětem nabídla několik možností na co si hrály nebo hrají i dnes. Mohly uvést více možností her. Chtěla jsem zjistit jaké hry „na něco“ preferují chlapci a jaké dívky.

Tabulka č. 5 Hry v dětství

Hra	Dívky	Chlapci
Pošták, pošta	7	5
Doktor	29	16
Policajt	10	32
Prodava	33	10
Rodina	26	9
Škola	27	11
Voják	3	21
Indiáni	6	13
Oprava	9	20
Idi	4	15

Nejoblíbenější hra u dívek z vybraného vzorku je hra na prodavače a na druhém místě hra na lékaře, zatímco u chlapců vítězil policista a těsně za ním voják ani o jednoho nejeví dívky příliš velký zájem.

Děti si hrají na všechny nabídnuté hry, ale ty mají u obou pohlaví jiné preference.

Hypotéza číslo 3, že chlapci se více věnují hrám, kde mohou uplatnit hrdinství, akci, rivalitu a dívky dávají přednost hrám z reality ze svého okolí se potvrdila.

Graf . 5

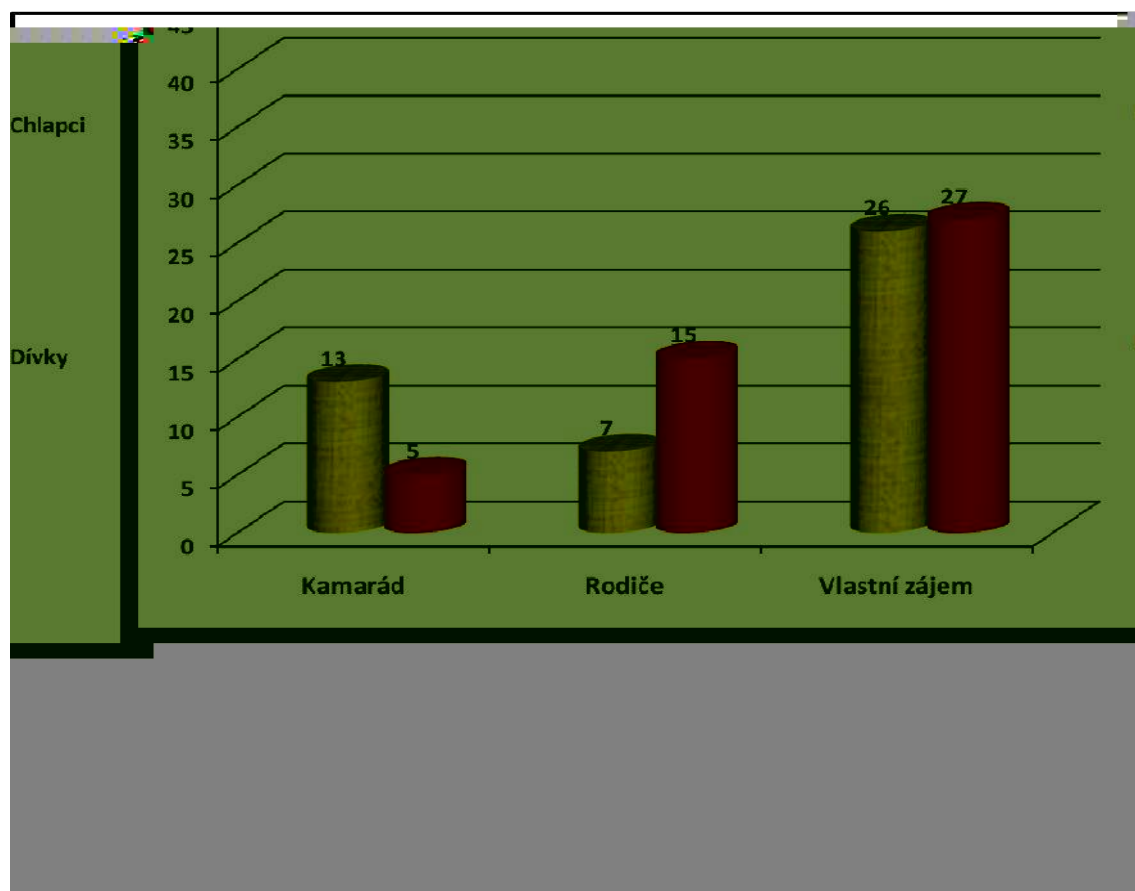
Otázka . 7

V této otázce jsem se v novala kroužk m, které d ti navšt vují. Tedy o ízené volno asové aktivity. Vybranému vzorku d tí jsem nabídla n které z kroužk a d ti m ly uvést kroužky, které navšt vují. Samoz ejm , že jsem nemohla uvést všechny druhy zájmových kroužk , proto mohly d ti doplnit kroužek, na který chodí, a který není uveden v nabídce.

Tabulka č. 6 Zájmové kroužky

Kroužek	Dívky	Chlapci
Sportovní - Tým	12	39
Sportovní - Individuální	6	7
Hra na nástroj	18	7
P vecký	11	2
Tane ní	25	2
Dramatický	4	2
Výtvarný	13	2
Keramický	16	1
Po íta ový	8	12
Aerobic	12	0
Jazyky	7	6
P írodov dný	0	1
Skaut	1	6
Žádný	3	4

Graf . 6

V této otázce jsem zjistila, že dívky dávají přednost tanci před sportem, dále je zajímavá aerobik a umlecké aktivity, jako je hra na nástroj, výtvarné umění, keramiku a zpívání. Na počítačový kroužek dívky také chodí.

U chlapců jsou v preferenci kolektivní sporty, které provozuje většina z nich, nejčastěji je to fotbal, florbal a hokej. Vybírají se také počítačem, zatímco o umlecké kroužky nemají tak velký zájem.

Jazykové kroužky navštěvuje prakticky stejný počet dívek a chlapců.

Další kroužky, které děti uváděly, nebyly v nabídce, ale v tabulce a grafu jsou uvedeny patří skaut, do kterého chodí více chlapců než dívek. Jak mi chlapci po vyplnění dotazníku sami řekli „chodíme tam rádi, protože tam nejsou holky děláme tam klučky i vci“. Další je kroužek přírodovědný.

Z vybraného vzorku dětí nenavštěvuje žádný kroužek pouze 7 dětí, z toho 3 dívky a 4 chlapci.

Hypotéza č. 4, že chlapci dávají přednost kolektivním sportům a dívky tanci a umleckým aktivitám se potvrdila. Počítače lákají oba pohlaví.

Otázka č. 8

Proč jsi se do kroužku přihlásil. Děti vybíraly ze tří možností, případně mohly doplnit jiný důvod. Jednalo se o kroužky, které děti navštěvují v této době.

Tabulka č. 7 Proč jsi se na kroužek přihlásil?

Důvod	Dívky	Chlapci
Kamarád	5	13
Rodiče	15	7
Vlastní zájem	27	26

Z grafu je patrné, že chlapci dají více než dívky na doporučení kamaráda, na dívky více působí rodiče. Pokud se děti do přihlásily ze zájmu o daný obor, není rozdíl mezi pohlavími.

Po vyplnění dotazníku jsem ještě jednou zjistila, zda nyní navštěvují více nebo méně kroužků než dříve. Ze vzorku dětí jsem se dozvěděla, že dívky začínají s více kroužky než chlapci a také jich provozují více souasněji později. Nejčastěji se jedná o tanec, aerobik či sport v kombinaci s nějakou uměleckou činností. Hledně nástroj se v nově založené škole 30 dívek a zastalo se jich 18, nejčastěji hrají na flétnu a klavír.

U chlapců jsem zjistila také zajímavou skutečnost. Na škole je již několik let veden velice dobrý keramický kroužek, který ve své první třídě navštěvovalo 34 chlapců z vybraného vzorku. Během druhé třídě do něj chodit přestali a dnes v něm pokračuje jen 1 chlapec z dotazovaných. Jako hlavní příčinu uvádí, že je kroužek přestal bavit, protože je pro holky.

Při pozorování kroužku je vidět, že do něj opatrně dochází velký počet chlapců z prvních tříd, několik i z druhých, ale ty starší v něm nenajdete, až na jedinou výjimku.

Co se týká volnoasových aktivit u chlapců, také oni začínali s více kroužky, ale v menší míře než dívky. Jak jsem se již zmínila jednalo se o keramiku a také o hru na

nástroj, se kterým začínalo 29 chlapců, ale vytrvalo jen 7, dávají přednost kytarě a klavíru.. Zatímco u sportovních aktivit vytrvalo 39 chlapců a začínalo s nimi 41 z nich. Z tohoto zjištění je patrné, že daný vzorek chlapců přednost uží kolektivní sporty a jejich zájem pokračává, umlecké činnosti spíše opouští.

Otázka 9 V této otázce jsem chtěla zjistit, jestli by se dívky chtěly vnovat činností, které jsou ještě stále doménou chlapců a naopak, zda by chlapci chtěli docházet na kroužky, kterým vedou dívky. Otázka byla rozdělena na část pro dívky a) chtěla bys hrát fotbal, hokej

b) chodila bys na bojové sporty

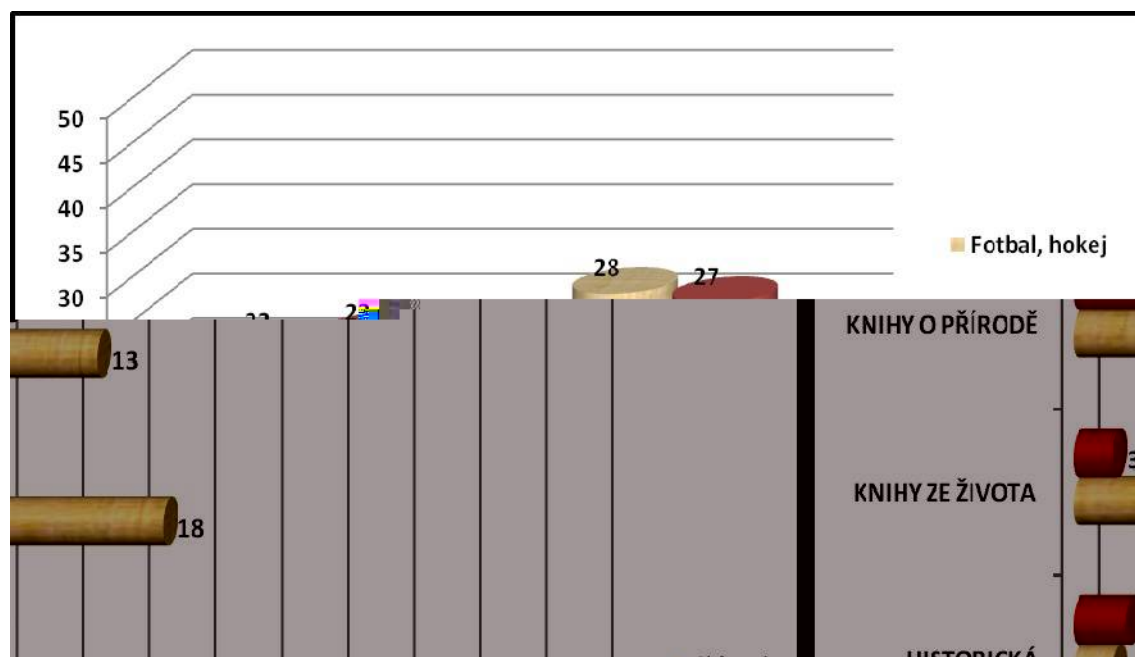
a část pro chlapce a) chodil bys na zápasy

b) chodil bys na tanec

Tabulka č. 8 Femininní a maskulinní činnost

	Dívky	
	Ano	Ne
Fotbal, hokej	22	28
Bojové sporty	23	27

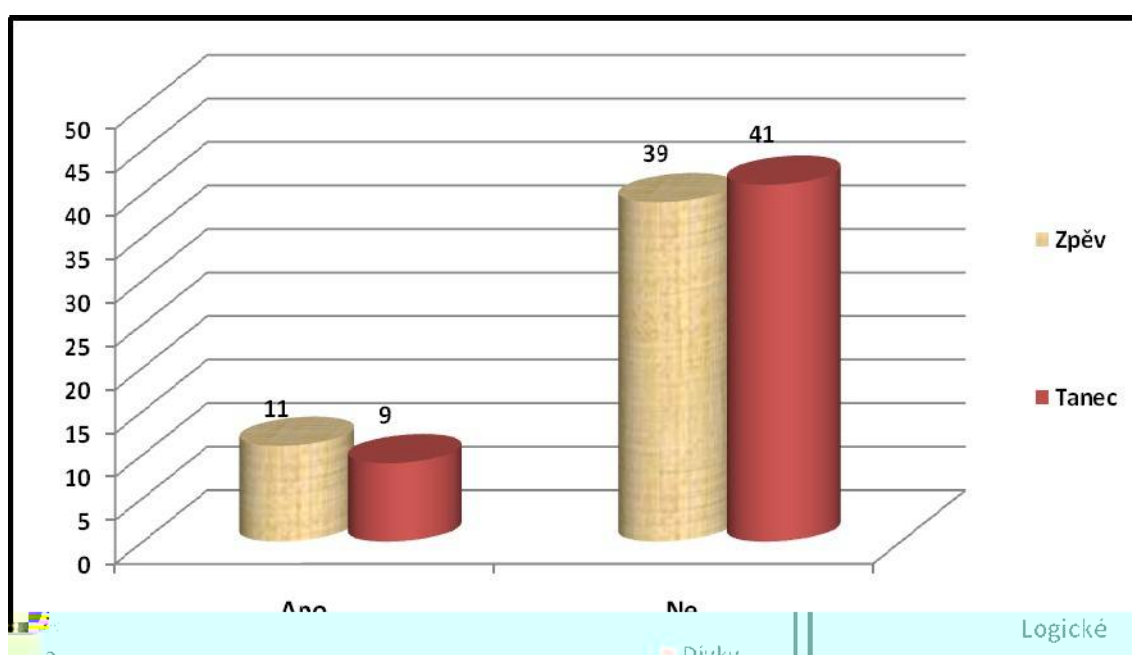
Graf 8

Tabulka č. 9 Femininní a maskulinní činnost

	Chlapci	
	Ano	Ne
Zpěv	11	39
Tanec	9	41

Graf . 9

Ze získaných odpovědí a reakcí dětí jsem zjistila, že vzorek chlapců se k činnostem, které jsou jimi chápány jako femininní nechtějí vnovat. Jen malý počet by je vyzkoušel. Mnoho chlapců popisovalo poznámky „to je jen pro holky“, „jsem přece kluk“, „zpívat umí jenom holky“. Na rozdíl od nich je počet dívek, které by chtěly hrát fotbal, poměrně vysoký. Také o výuku bojových sportů je mezi dívkami velký zájem. Jako nejčastější důvod uváděly „abych se uměla bránit, kdyby mě někdo popadl“.

Při psaní bakalářské práce mě přinutilo více pozorovat také děti okolo sebe nejen ve škole. Při návštěvě výročního koncertu základní umělecké školy Bajkalská mě zaujal počet chlapců v komorním sboru. Ze 14 vystupujících bylo 7 dívek a 7 chlapců ve věku 14 až

16 let. Jak mi bylo líbezně paní zástupkyní Burdovou, zájem chlapců o zpívání se zvyšuje hlavně díky známým televizním soutěžím.

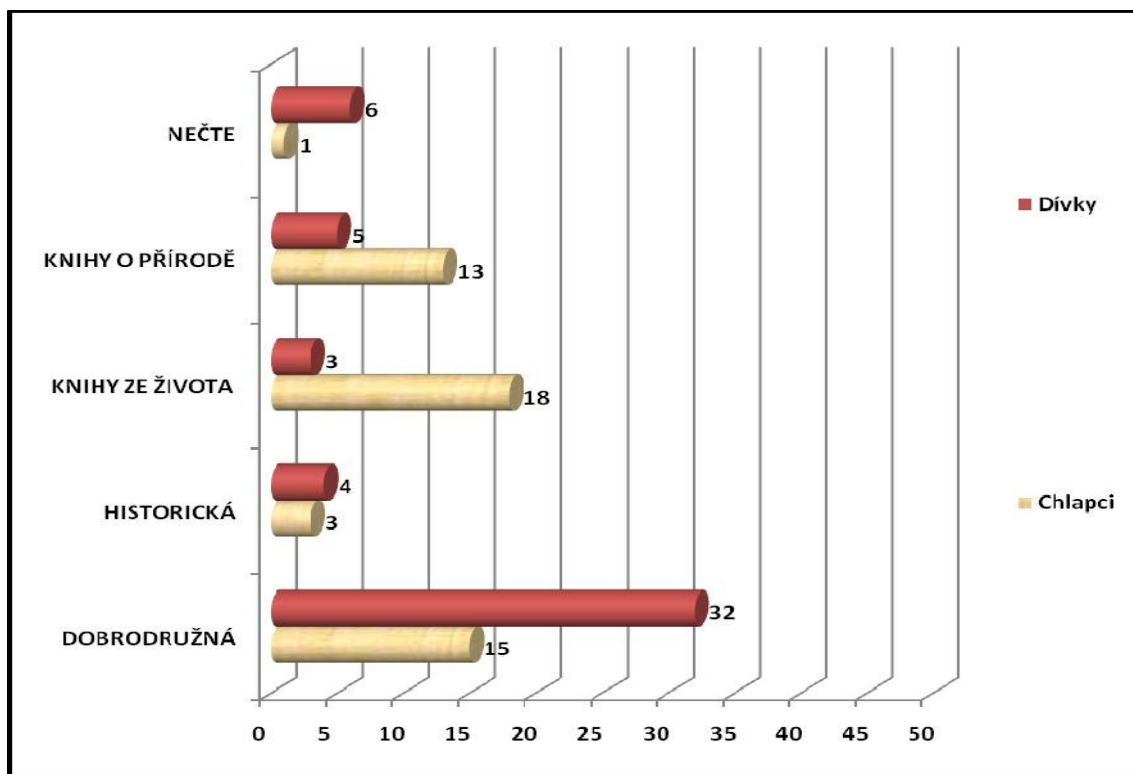
Otázka .10 a 12

Tyto otázky jsem zadala pro ověření hypotézy . 5.Chtěla jsem zjistit jaké literatury a jakým počítačovým hrám dávají dívky a chlapci přednost. V otázkách měly děti možnost vybrat n kolik možností a měly si vybrat jen jednu. V jedné otázce jsem dětem nabídla různé literární žánry a ve druhé různé typy počítačových her.

Tabulka č. 10 Literární žánr

Literatura	Dívky	Chlapci
Dobrodružná	15	32
Historická	3	4
Knihy ze života	18	3
Knihy o přírodě	13	5
Nečeté	1	6

Graf . 10

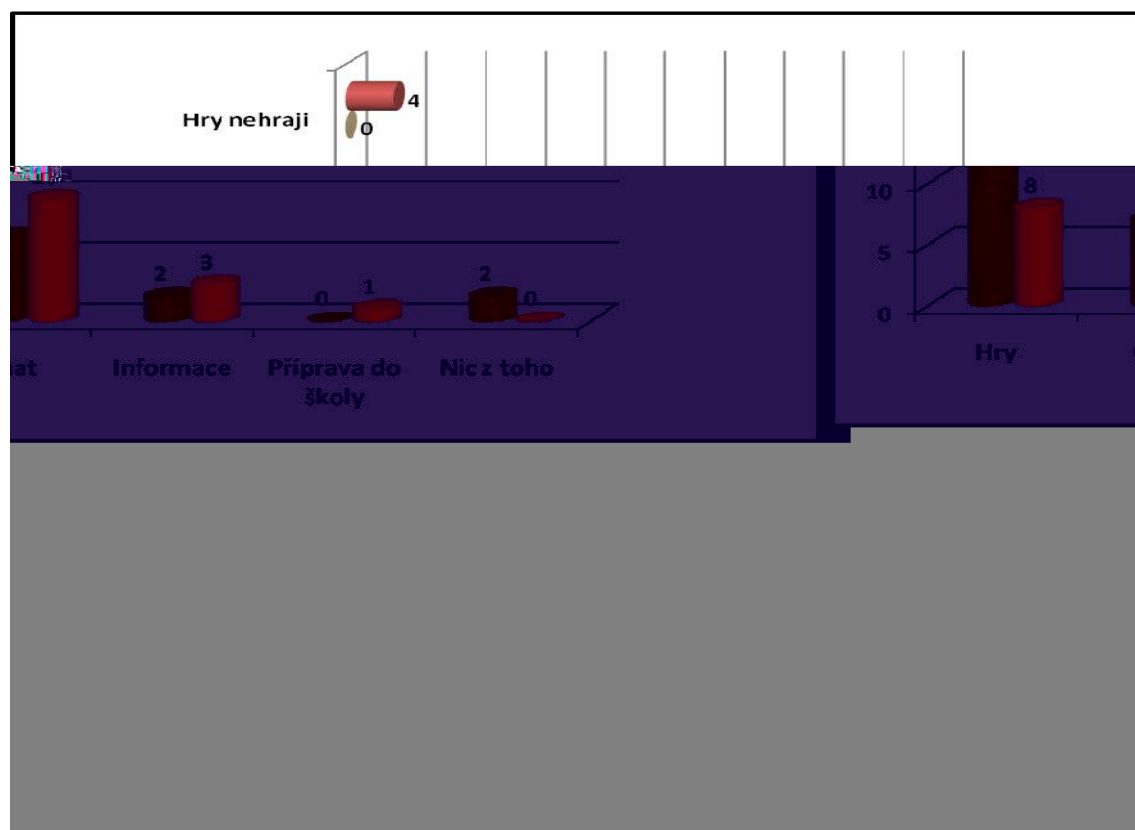
Z dotazovaného vzorku odpovídalo 7 dětí, že nečtou, protože je knihy ani čtení nebaví. Z toho je 1 dívka a 6 chlapců.

Z grafu je názorně vidět rozmanitější výběr literárních žánrů u dívek, i když v mírné převaze jsou knihy s příběhy ze života, také dobrodružná literatura má u dívek velké zastoupení. Chlapci jsou ve výběru literatury jednotnější a z velké většiny dávají přednost dobrodružné literatuře.

Tabulka č. 11 Počítačové hry

Typ her	Dívky	Chlapci
Bojové	7	20
Strategické	3	7
Hry pro více hráčů	4	5
Hry na nějakou činnost	24	1
Logické	3	3
Závodní, sportovní	5	14
Hry nehrají	4	0

Graf . 11

Z grafu je názorné, že chlapci opravdu dávají přednost bojovým hrám, ve kterých se uplatní akce a hrdinství, dále pak hru sportovním a závodním, nejast ji doplní poznámku formule, motorky.

Dívky se přiklání k počítačovým hrám, které znázorňují nějakou činnost nejast ji uvádí módní salon, výroba pizzy, strání se o miminka, práce na zahradě, ošetřování zvířat.

Z těchto dvou otázek jsem si ověřila hypotézu 5, že chlapci dávají přednost dobrodružnějším a akčnějším činnostem více než dívky, což platí jak pro výběr hry, tak pro výběr počítačových her. Dívky se při hrách na počítači v reálnějším a bžnějším činnostem, které znají a toto platí i pro výběr hry. Výběr hry je však velmi rozmanitý.

Otázka 11

V této otázce mě zajímalo, jakým činnostem se dle nejvíce věnují na počítači a zda je nějaký rozdíl mezi chlapci a dívkami. Tuto otázku jsem zpracovala také podle věku.

Tabulka č. 12 Činnost na počítači – DÍVKY

Činnost	Dívky	
	9 - 11 let	12 - 14 let
Hry	17	8
Chat	7	10
Informace	2	3
Připrava do školy	0	1
Nic z toho	2	0

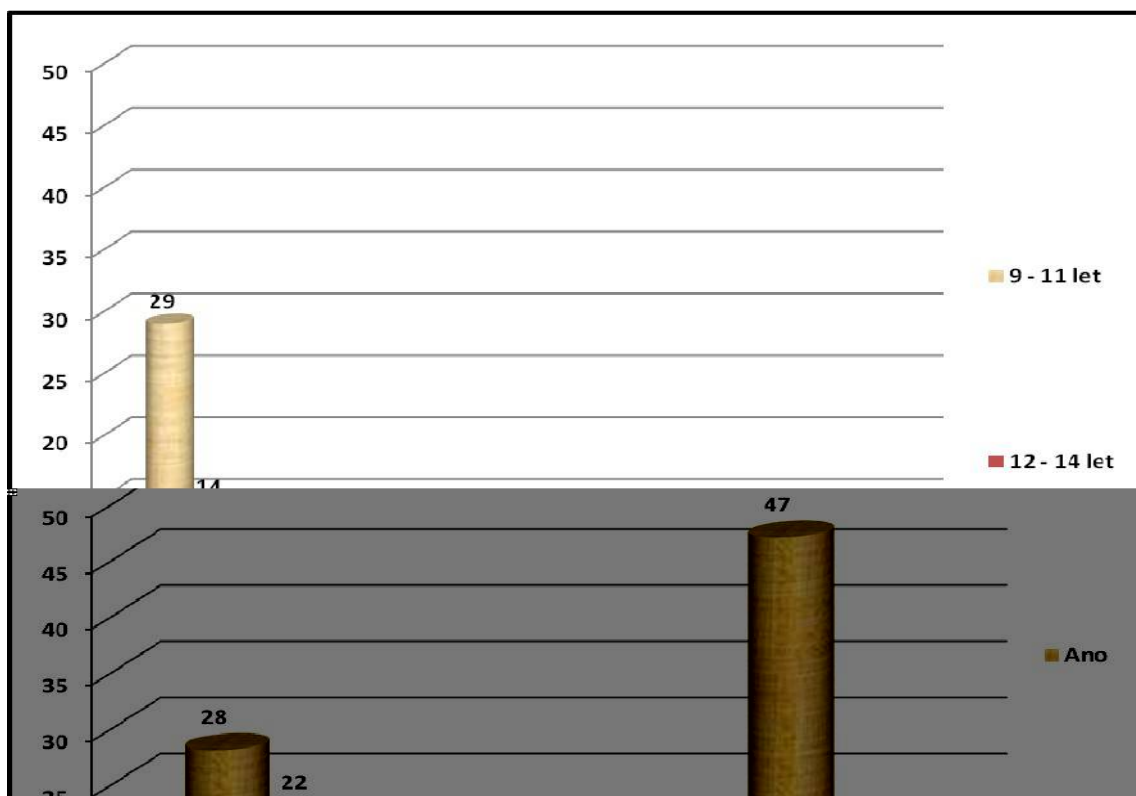
Tabulka č. 13 Činnost na počítači – CHLAPCI

Činnost	Chlapci	
	9 - 11 let	12 - 14 let
Hry	29	14
Chat	4	3
Informace	0	0
Připrava do školy	0	0
Nic z toho	0	0

Graf . 12

Graf . 13

U daného vzorku dle toho se mi podařilo zjistit, že chlapci se v těšinou v nuji hrám a toto se nemní ani s v kem. U dívek jsem již zjistila rozdíly, které jsou zejména spojené s v kem. V těšina mladších dívek ve věku 9 – 11 let se například i v nuje p evážn hrám, starší dívky 12- 14 let pak dávají přednost chatování. Podobně k vyhledávání informací a přípravě do školy příliš mnoho dětí z mého vzorku nevyužívá, je to jen 6 dotazovaných. Dvě dívky nemají doma počítač.

Otázka . 13

Tuto otázku jsem položila, protože mě zajímalo, a chtěla jsem zjistit jejich postoj, zda by dle toho vadilo v novat se na veřejnosti nějaké činnosti, která je spojena s opačným pohlavím.

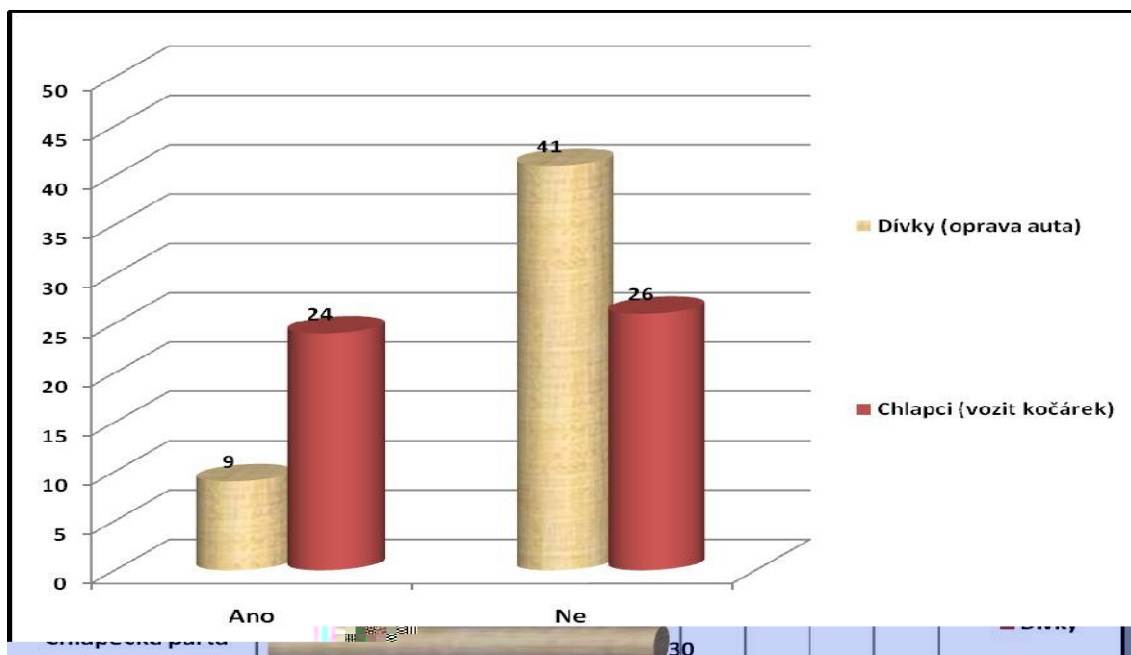
Dívkám jsem položila otázku, „Vadilo by ti třeba veřejnosti opravovat auto?“

A chlapcům: „Vadilo by ti například veřejnosti vozit kočárek s miminem?“

Tabulka č. 14 Činnost spojená s opačným pohlavím

	Ano	Ne
Dívky (oprava auta)	9	41
Chlapci (vozit kočárek)	24	26

Graf . 14

Z odpovědí na tuto otázku jsem došla k závěru, že stále více dívek má zájem o činnosti, které jsou spíše maskulinní a nevadí jim vnovat se těmito činnostem na volném prostranství. Také podle chlapců, kterým by nevadilo vozit kočárky na volném prostranství je podle mého názoru dost vysoký. Je patrné, že péče o dítě dnes není chápána jen jako ženská záležitost. Tímto odpověďmi dále jsem hypotézu 6 nepotvrdila.

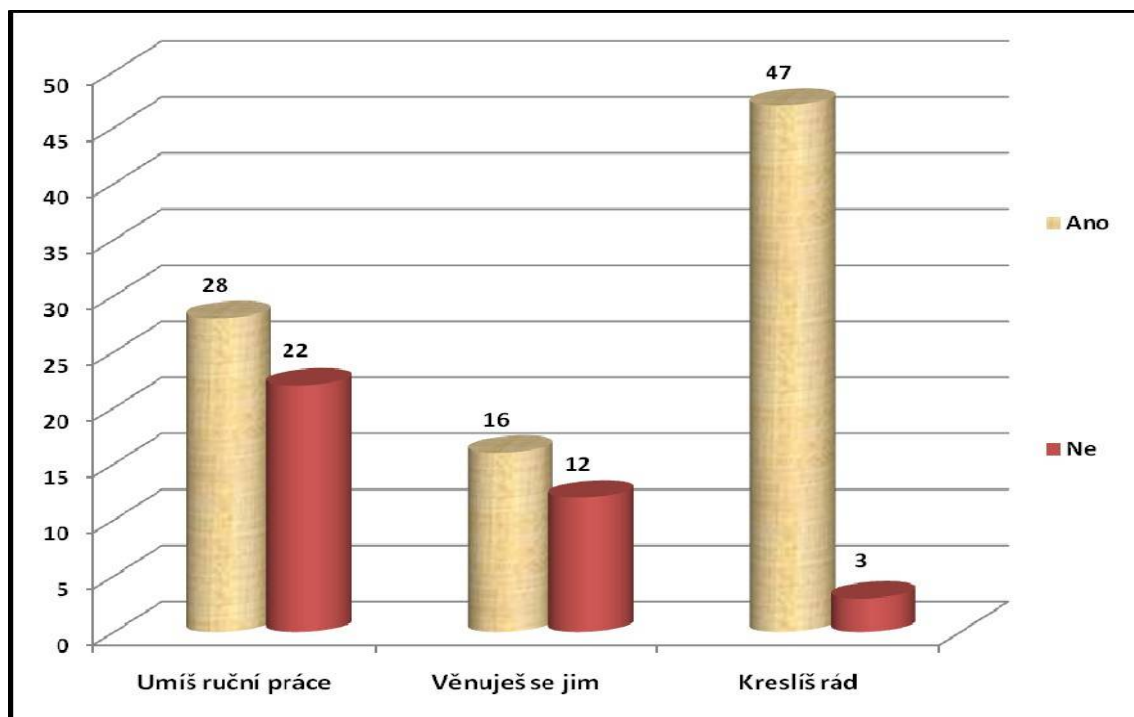
Otázka 14,15,16

V těchto otázkách jsem zjišťovala vztah dětí k ručním pracím (jako je pletení, šití, háčkování, vyšívání), které jsou považovány za činnost femininní a zajímalo mě, pokud děti, které tyto práce umí, zda se jim v nich líbí ve svém volném čase. Také mě zajímal jejich vztah ke kreslení.

Tabulka č. 15 Ruční práce a kreslení – DÍVKY

Činnost	Dívky	
	Ano	Ne
Umíš ruční práce?	28	22
Věnuješ se jim?	16	12
Kreslíš rád?	47	3

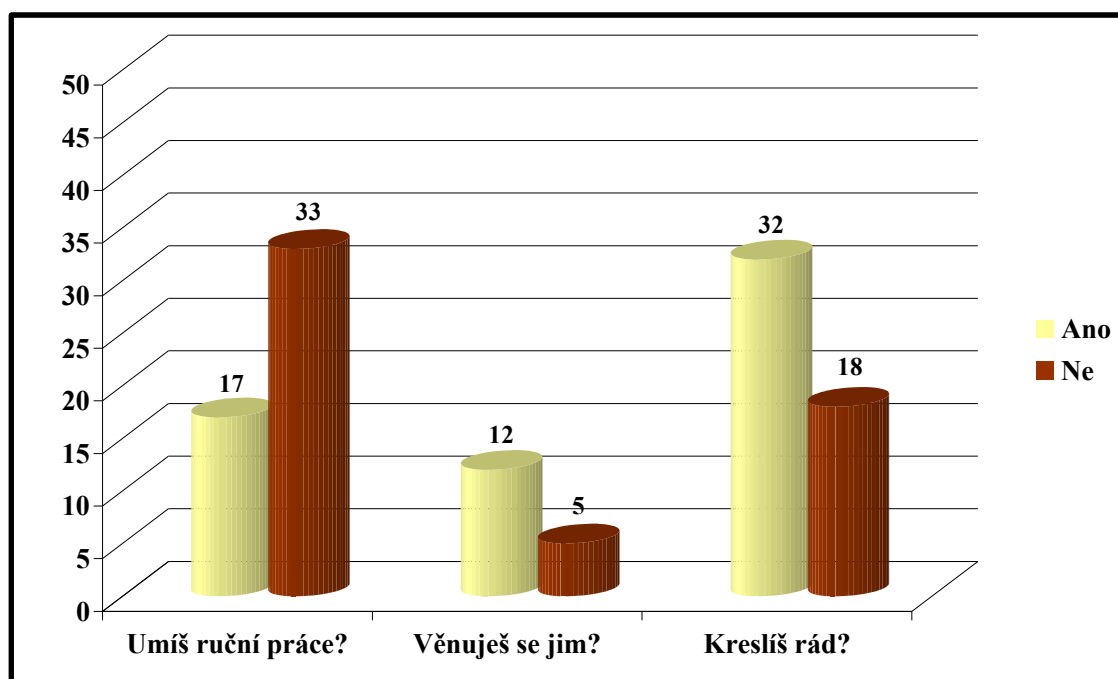
Graf 15

Tabulka č. 16 Ruční práce a kreslení – CHLAPCI

Činnost	Chlapci	
	Ano	Ne
Umiš ruční práce?	17	33
Věnuješ se jim?	12	5
Kreslíš rád?	32	18

Graf . 16

Zjištěné odpovědi mne opravdu velice překvapily. Jak na grafu vidíte, poměrně velké množství chlapců ovládá nějakou z ručních prací a dokonce se jí zabývá ve volném čase. Kreslení je více oblíbené u dívek než u chlapců. V dotaznících jsem našla poznámky, že ve škole chlapci kreslení nebaví, doma ano. Z toho vyplývá, že chlapci mají rádi ji volnost při výběru témat při kreslení.

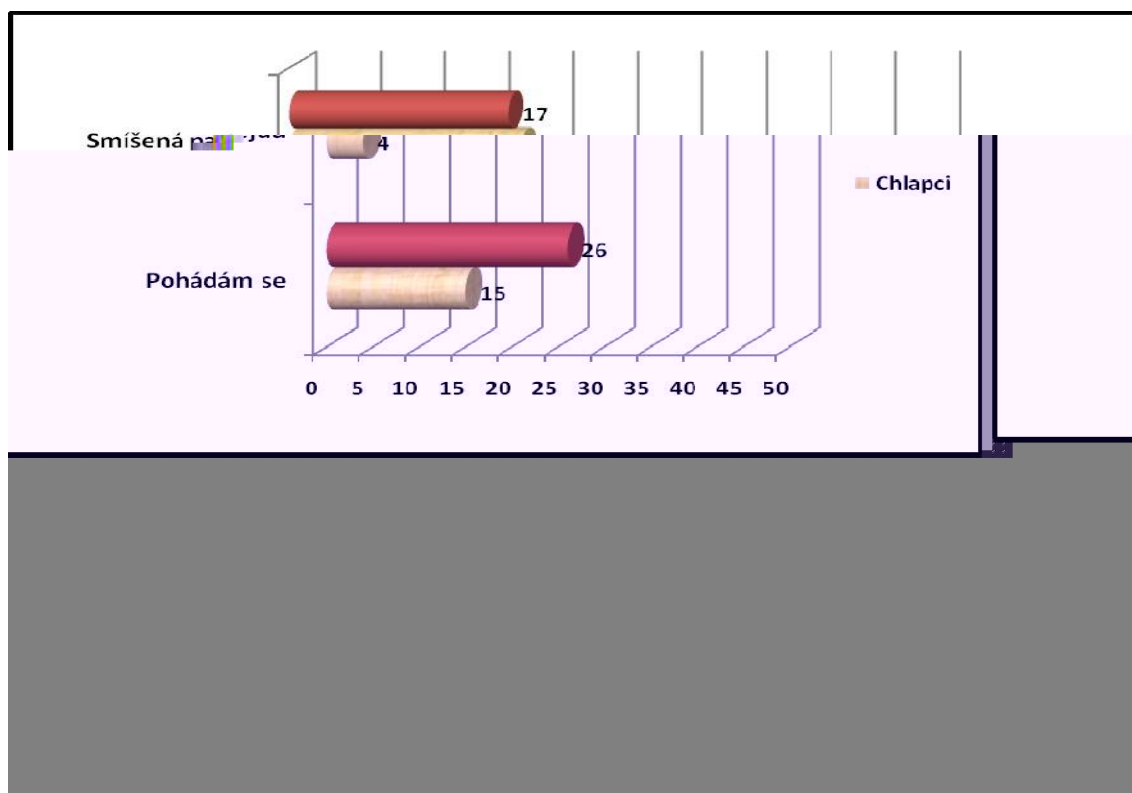
Otázka .17

Tato otázka směřovala k ověření hypotézy .7, jakému kolektivu dávají dívky a chlapci přednost. Dle této jsem dala na výběr několik možností, vybrat mohli jen jednu, které dávají přednost.

Tabulka č. 17 Upřednostňovaný kolektiv

	Dívky	Chlapci
Dívčí dvojice	21	0
Chlapecká dvojice	0	2
Dívčí parta	9	0
Chlapecká parta	0	30
Smíšená parta	17	18

Graf . 17

Z dotazovaného vzorku jsem zjistila, že dívky preferují dvojice stejného pohlaví. Chlapci pak chlapecké partě o více lenech. Smíšenou partu neupřednostují ani dívky, ani chlapci. Hypotézu 7 jsem si tímto potvrdila.

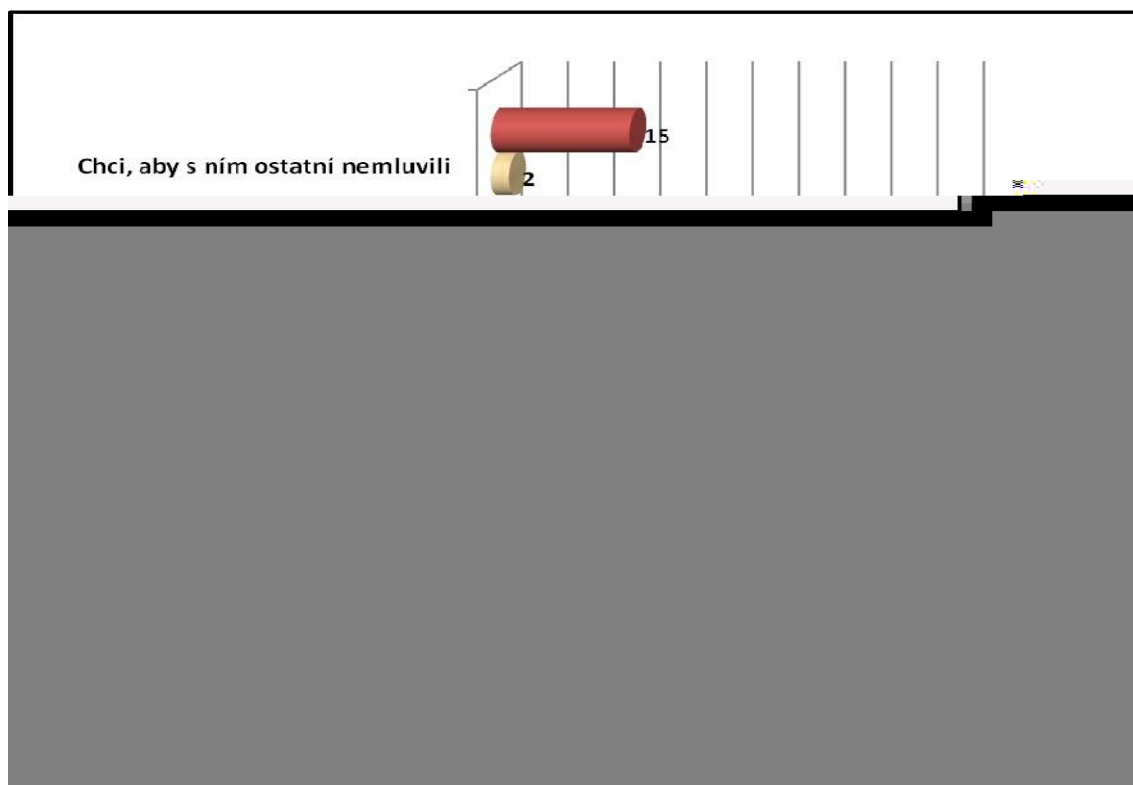
Otázka 18

Chci la jsem zjistit jakým způsobem se řeší konflikty ve skupině dívky a jakým chlapci. V dotazníku opatření dostaly dle možnosti na výběr několik možností.

Tabulka č. 18 Řešení konfliktu ve skupině

	Dívky	Chlapci
Pohádám se	26	15
Urazím se a odejdu	8	4
Poperu se	1	29
Chci, aby s ním ostatní nemluvili	15	2

Graf 18

Ze vzorku dítí jsem si potvrdila názor a zároveň i hypotézu 8, že většina dívek řeší konflikty slovní agresí a snaží se tu, se kterou mají v konflikt ostrakizovat ze skupiny. Mají také větší sklon k urážlivosti, ale jen těm nikdy neřeší konflikt fyzickým násilím. Na rozdíl od dívek chlapci řeší konflikty převážně fyzickou agresí. Nevyhýbají se ani agresí slovní, ale urážlivost a ostrakizaci druhých přiliš k řešení konfliktu nepoužívají.

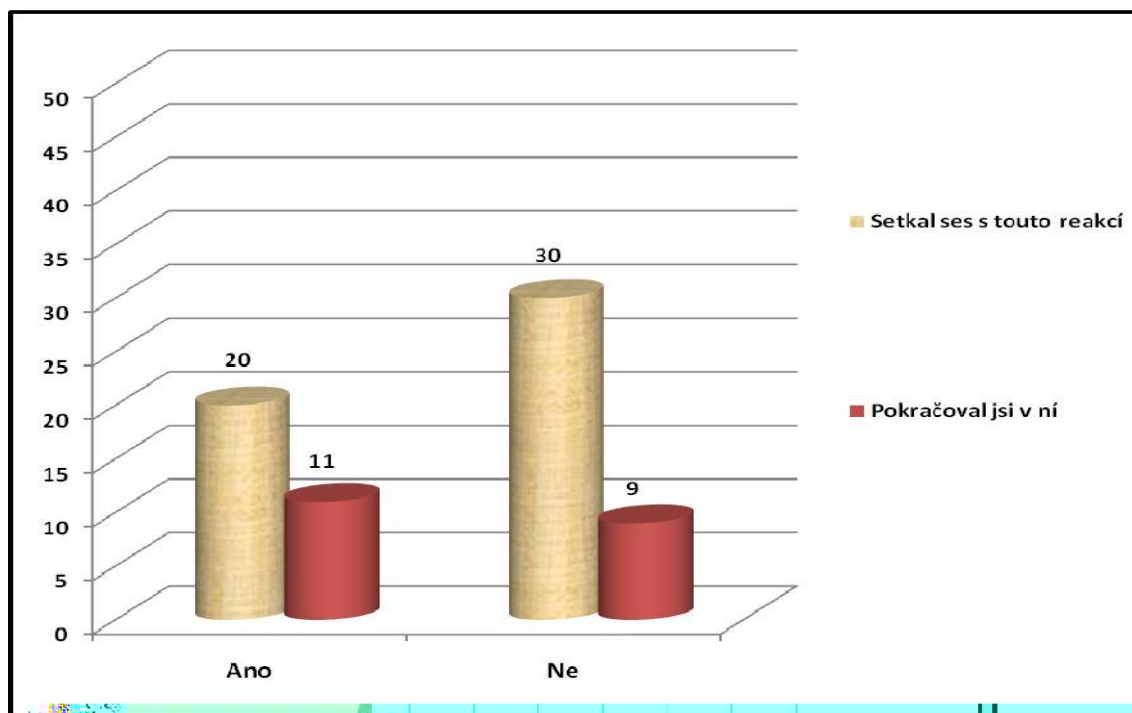
Otázka 19 a 20

V této otázce jsem se chtěla dozvědět, zda se děti z vybraného vzorku již setkaly s reakcí okolí, že jejich chování a činnost je pro ně nevhodná z hlediska pohlaví a zda v této činnosti i pokračovaly.

Tabulka č. 19 Negativní reakce na některou činnost – DÍVKY

	Dívky	
	Ano	Ne
Setkala ses s touto reakcí?	20	30
Pokračovala jsi v ní?	11	9

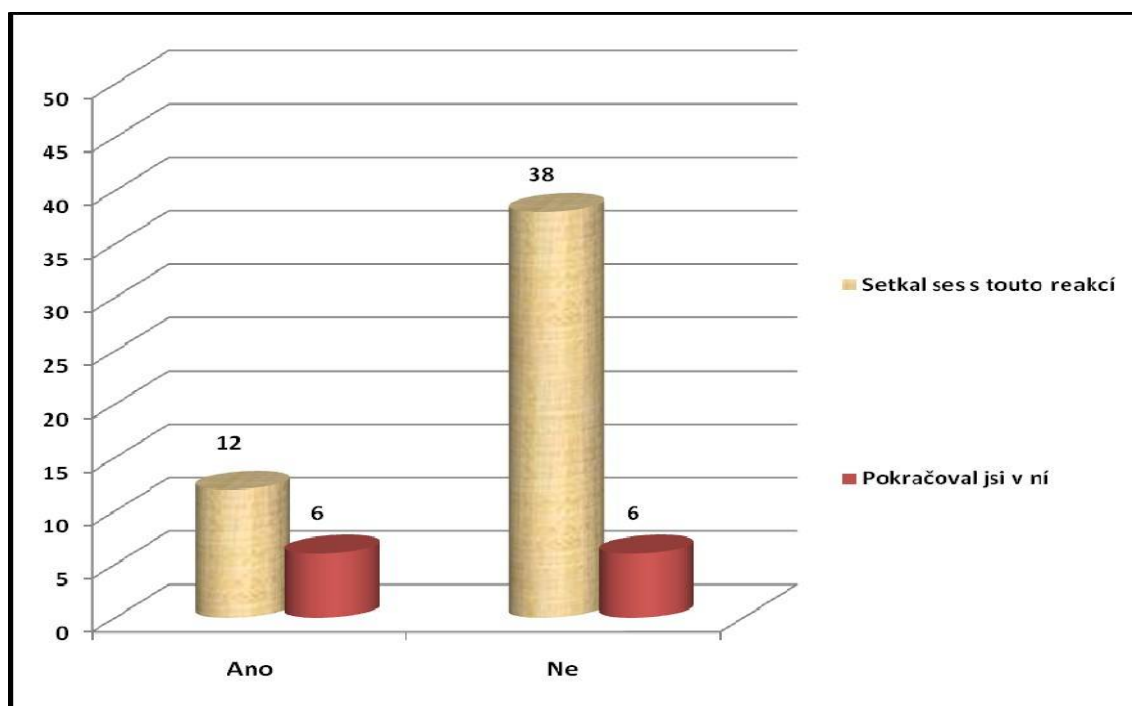
Graf 19

Tabulka č. 20 Negativní reakce na některou činnost - CHLAPCI

	Chlapci	
	Ano	Ne
Setkal ses s touto reakcí?	12	38
Pokračoval jsi v ní?	6	6

Graf . 20

Z odpovědí na tyto otázky jsem se dozvěděla, že 20 dívek se již setkala s negativní reakcí okolí na některou ze svých činností z pohledu rozdílnosti pohlaví, tedy proto, že něco je, podle názoru jiných, pro dívky vhodné a něco ne. 11 dívek se však nedalo odradit a ve své činnosti i nadále pokračovalo. S negativní reakcí se setkala také 12 chlapců a 6 z nich v ní pokračovalo. Je zajímavé, že i když se s touto negativní reakcí setkávají dívky. Z toho je opět patrné, že dívky se více zajímají o činnosti, které jsou považovány za maskulinní.

4.4 Závěry průzkumného šetření

4.4.1 Ověření hypotéz

H1: Děti doma mají hračky, které jim vybírají rodiče podle pohlaví a jen zřídka jsou jim předkládány i hračky druhého pohlaví.

Na základě zjištěných výsledků mohu konstatovat, že daná hypotéza byla verifikována u vybraného vzorku dívek, ale nebyla verifikována u vybraného vzorku chlapců.

H2: Dítě, které má sourozence opačného ohlavi má zájem i o jeho hračky.

Na základě zjištěných výsledků mohu konstatovat, že daná hypotéza byla verifikována u vybraného vzorku dětí.

H3: Při hraní si na určité role preferují chlapci akčnost, hrdinství postav. Dívky dávají přednost při hrávání rolí z reality, čímž se setkávají.

Na základě zjištěných výsledků mohu konstatovat, že daná hypotéza byla verifikována u vybraného vzorku dětí.

H4: Chlapci při volbě kroužků si chlapci vybírají kolektivní sporty a poítáče. Dívky se soustředí na umlecké činnosti, aerobik, tanec a zpívání.

Na základě zjištěných výsledků mohu konstatovat, že daná hypotéza byla verifikována u vybraného vzorku dětí.

H5: Při výběru literatury a poítákových her dávají chlapci přednost dobrodružné literatuře a bojovým hrám. Dívky mají raději příběhy ze života a na poítání si vnují hrám, které znázorňují reálné činnosti.

Na základě zjištěných výsledků mohu konstatovat, že daná hypotéza byla verifikována u vybraného vzorku dětí.

H6 : Chlapci i dívkám není příjemné provozovat na ve ejnosti innost, která je spojena s opa ným pohlavím.

Na základ zjišt ných výsledk mohu konstatovat, že daná hypotéza neby vA

4.4.3 Závěr

Ve své práci jsem si n které mnou vyslovené hypotézy potvrdila, n které ne. Zjistila jsem, že výběr volnoasových aktivit a trávení volného času se u dívek a chlapců opravdu liší. Chlapci z vybraného vzorku dávají přednost kolektivním sportům a bojovým počítačovým hrám. Také výběr literatury je užší než u dívek a nejvíce je zajímá dobrodružná literatura. Píh se také snaží prosadit bojovnost, akčnost a hrdinství. Umleckým uměním se věnují jen sporadicky a tanec je pro jako femininní umění z 90% nepřijatelný. Co se týká představení a kolektivu je na prvním místě chlapecká parta o více lenech. Chlapci řeší konflikty nejčastěji fyzickou silou. A jaký vliv na ně mají sourozenci při používání her? Na chlapce nemá prakticky žádný vliv starší ani mladší sestra a dávají přednost uměním a hroukám maskulinní povahy.

U dívek se více projevuje výchova femininním i maskulinním směrem. Dívky z vybraného vzorku dávají sice přednost tanci, ale ani kolektivní sporty jim nejsou cizí. Výběr literatury je velmi rozmanitý. Píh s kamarády, ale i na počítači dávají přednost uměním, které napodobují běžný, reálný život. Umleckým uměním se věnují více než chlapci a jejich zájem o ně přetrvává. V kolektivu dávají přednost dvojicím stejného pohlaví, konflikty ve skupině řeší více slovní agresí a ostrakizací jedince. Díky se také častěji setkávají s negativní reakcí na své chování, pokud se okolí zdá nevhodná pohlaví. Zejméno se tímto uměním více věnují. A vliv sourozenců? Na dívky mají jejich bratři velký vliv a často projevují zájem i jejich hrouky a věnují se i uměním jako oni. Zájem o hrouky opačného pohlaví se objevuje i u dívek jedináček a dívek, kde jsou v rodině jen dívky, ale v menší míře.

Co jsem ještě během svého šetření zjistila? Zjistila jsem jednu velice pozitivní skutečnost, 93 dětí z mého vzorku se ve svém volném čase věnuje různým volnoasovým aktivitám a tyto aktivity je baví a přináší jim uspokojení. A co dle mého názoru než to, aby děti trávily volný čas aktivně a smysluplně.

Využití bakalářské práce v praxi

Bylo by dobré se zamyslet nad tím, jaké činnosti si děláme, jaká témata jim nabízíme. Po vypracování práce jsem si uvědomila, že vlastně většina výchov, které se na školách využívají, je nasmlouvána více na činnosti, které z velké většiny baví a zajímají dívky. Vezměme si takové pracovní činnosti, na kterých škol se upustilo od pracovních úkolů v dílnách, je nedostatek vyučujících, nejsou prostory, peníze. Proto se v těchto hodinách vyučující vnuťují práci s papírem, přirodními materiály aj. Tyto aktivity jsou bližší dívkám. Při výtvarné výchově se více zadávají témata, jejichž zpracování je také bližší dívkám, chlapci dávají přednost volným tématům, v dotazníkové části mi chlapci dokonce psali, že je kreslení baví, ale ne ve škole. Hudební výchova je pro ně, které chlapce přímou frustrující hodinou.

Jedinou výchovou, která je přijímána oběma pohlavími je tělesná výchova, která je zaměřena na chlapce i dívky.

Já jako vychovatelka školní družiny jsem si uvědomily, že téměř všechny činnosti, které jsem si dělála byly opravdu zaměřeny více na záliby dívek. Jedná se především o pracovní a výtvarné činnosti, jejichž zaměření se vztahuje k určitým ročním obdobím a určitým událostem. A již to byly vánoce, velikonoční výzdoba, jaro, Sluníkový den. Já sama si dávám za úkol využít výsledky bakalářské práce v praxi a směřovat činnosti ve školní družině tak, aby byly zajímavé pro obě pohlaví. Zadaní rozdělovat a dávat dětem více na výběr.

Použitá literatura a zdroje:

Bláha, V. *Nástin pojetí výchovy mimo vyučování žáků základních škol*, Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1982

Činčera, J., Kaplánek, M., Sýkora, J. *Tradiční cesty k pedagogice volného času*, Brno: Tribun EU, 2009, ISBN 978-80-7399-611-6 (brož.)

Hájek, B., a kol. *Děti, vedoucí, volný čas*, Praha: Česko, 2004, ISBN 80-86784-06-1

Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*, Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-927-5

Janošová, J. *Divčiny a chlapecká identita: vývoj a úskalí*, Praha: Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-2284-8 (brož.)

Lippa, R.A., překlad: Havlíček, J., Valentová J. *Pohlaví: psychologie a výchova*, Praha: Academia, 2009, ISBN 978-80-200-1719-2 (váz.)

Lokajíková, J. *Pedagogické problémy volného času*, Hradec Králové: Ostravská univerzita, 1974, ISBN (brož.)

Němec, J., a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času: pro doplňující pedagogické studium*, Brno: Paido, 2002, ISBN 80-7315-012-3

Oakleyová, A. *Pohlaví, gender a společnost*, Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-403-6

Pávková, J., a další *Pedagogika volného času*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-423-6 (brož.)

Průcha, J. *Moderní pedagogika*, Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-503-5 (brož.)

Smetáková, I., sestavila *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*, Praha: Otevřená společnost, 2006, ISBN 80-903331-5-X (brož.)

Spousta, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, Brno: Masarykova univerzita, 1996, ISBN 80-210-1274-9 (brož.)

Spousta, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, Brno: Masarykova univerzita, 1996, ISBN 80-210-1275-7 (brož.)

Spousta, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, Brno: Masarykova univerzita, 1994, ISBN 80-210-1007-X (brož.)

Vážanský, M. *Základy pedagogiky volného času*, Brno: Print-Typia, 2001, ISBN 80-86384-00-4

<http://cs.wikipedia.org/wiki/gender> [on line] [cit. 2010-03-15]

Příloha . 1 Dotazník pro děti

Prosím o vyplnění následujícího dotazníku. Tento dotazník je anonymní a bude sloužit pouze pro zpracování bakalářské práce.

Dotazník

1. V k .....

2. Pohlaví :   dívka   chlapec   (zakroužkuj)

3. Sourozenci : bratr v k .....

sestra v k .....

nemám (zakroužkuj a dopiš)

4. V d tství jsi m l(a) hra ky typicky a) klu i í (autí ka, vlá ky, autodráhy, vojá ky ....)

b) hol i í (panenky, nádobí ko, kade nictví .....)

c) oboje

5. Otázka pro dívky : chtěla sis někdy hrát nebo sis hrála ráda s klukovými hračkami

ano   ne   (zakroužkuj)

Otázka pro chlapce : chtěl sis někdy hrát nebo sis hrál s holčičkami hračkami

Ano   ne   (zakroužkuj)

6. Hrál(a) sis v d tství na a) poš áka

b) doktora

- c) policajta
- d) prodava e
- e) maminku a tatínka
- f) idi e
- g) na školu
- h) opravá e
- ch) na vojáka
- i) na indiány

(zakroužkuj i více možností)

7. Jaký navšt vuješ nebo jsi navšt voval kroužek

- a) sportovní   napiš jaký .....
- b) hra na nástroj   napiš jaký .....
- c) zp v
- d) tanec
- e) dramatický
- f) výtvarný
- g) keramický
- h) modelá ský
- ch) po íta ový
- i) aerobic
- j) jazyky
- k) žádný
- l) jiný   napiš jaký .....

(zakroužkuj i více možností)

8. Pro jsi se do kroužku přihlásil

a) chodíš do něj kamarád

b) rodiče chtějí, abych se této činnosti věnoval(a)

c) zájem o daný obor

d) jiný důvod napiš jaký .....

9. Otázka pro dívky : Chodila bys do modelářského kroužku? Ano ne

Chodila bys na bojové sporty ? ano ne

Otázka pro chlapce : Chodil bys na zpěv ? ano ne

Chodil bys na tanec ? ano ne

10. jaké četb dáváš přednost

a) dobrodružná literatura

b) historická literatura

c) dívčí romány (romantika)

d) knihy o přírodě

e) literatura faktu

11. na počítači nejčastěji

a) hraji hry

b) chatuji

c) hledám informace na internetu

d) připravuji se na vyučování

12.dávám přednost počítačovým hrám

a) bojovým

b) tvůrčím

c) hrám pro více hráčů

d) hrám, které znázorňují určitou činnost (pekárna, kadeřník, prodávák .....)

e) logické

f) jiné napiš jaké .....

13. Otázka pro dívky : vadilo by ti na veřejnosti opravovat například auto, motorku, kolo

ano

ne

Otázka pro chlapce : vadilo by ti na veřejnosti vozit kočárky

Ano

ne

14. umíš nějakou ruční práci (šití, kování, pletení, vyšívání .....)

ano

ne

15. pokud ano, využíváš se jim ve svém volném čase

ano

ne

16. kreslíš rád(a)

ano

ne

17. Jakému kolektivu dáváš přednost

- a) dívčí dvojice
- b) chlapecká dvojice
- c) chlapecká parta o více lenech
- d) dívčí parta o více lenech
- e) smíšená parta

18. Jak řešíš konflikty a problémy s kamarádem, se spolužáky

- a) pohádám se
- b) urazím se a odejdu
- c) poperu se
- d) chci, aby s ním ostatní namluvili a pohloučám je k tomu

19. Stalo se ti někdy, že ses chtěl vnovat nějaké innosti, ale někdo ti řekl, že se pro tebe nehodí, protože jsi kluk, dívka

ano ne

20. pokud ano, vnovat se této innosti i nadále

ano ne

Děkujeme za vyplnění dotazníku, moc jste mi pomohli Hana Červenková.